

GEREKÇELİ KARAR HAKKI: YARGISAL KARARLARIN RASYONALİTESİ

The Right to Reasoned Decision: Rationality of Judicial Decisions

Muharrem KILIÇ*

Geliş Tarihi: 24.05.2021

Kabul Tarihi: 11.06.2021

ÖZET

Yargı kararlarının mantıksal dayanağını oluşturan ve yargıcın ‘zihinsel çabasının’ bir ürünü olarak değerlendirilen gerekçe, tarihsel kökeni itibarıyla insanın varoluşsal anlamda ‘bilme’ arzusuna dayanmaktadır. Yargılama hukuku açısından gerekçe, neden-sonuç ilişkisinin ‘neden’ kısmına ilişkin bir mantıksal sorgulamaya karşılık gelmektedir. Bu yönüyle gerekçelendirme edimi, yargısal kararın rasyonel dayanağına ilişkin tespite yönelik bir çabadır. Bu kapsamda felsefi bir perspektiften hukuki gerekçelendirme, bir tür ‘rasyonel gerekçelendirme’ olarak kabul edilmektedir. Gerekçelendirmeye felsefi yaklaşım, rasyonelitenin hukuki gerekçe ve argümantasyon açısından türünü belirlemekte ve rasyonel bir etkinlik olarak hukukun doğasına ışık tutmaktadır. Argümantasyon teorileri, yargısal kararların gerekçelendirilmesinin yalnızca formal terimlerle yürütülmemesini, aynı zamanda kararların maddi ve pragmatik açıdan da değerlendirilmesini öne sürmektedir.

Demokratik hukuk sistemlerinde gerekçe sunma yükümlülüğü, bir ‘gereklilik’ olarak ortaya çıkmaktadır. Liberal demokrasinin savunucularına göre, gerekçelendirme edimi demokratik bir devletin temel unsurunu oluşturmaktadır. Özellikle yargıçların, kararların gerekçelendirilmesi noktasında yasal ve ahlaki yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu kapsamda Rawls’un ‘kamusal akıl doktrini’ ile Dworkin’in ‘anayasal demokrasiden’ oluşan iki liberal kuram, demokratik hukuk devletinde ‘gerekçe sunmanın’ önemini ortaya koymaktadır.

ABSTRACT

The justification which constitutes the logical basis of judicial decisions and is considered as a product of the ‘mental effort’ of the judge, is based on the existential desire of man to ‘know’. Justification in terms of jurisdictional law corresponds to a logical inquiry of the ‘cause’ part of the cause-effect relationship. In this respect, the act of justification is an effort to determine the rational basis of the judicial decision. In this context, legal justification from a philosophical perspective is accepted as a kind of ‘rational justification’. The philosophical approach to justification determines the type of rationality in terms of legal justification and argumentation and sheds light on the nature of law as a rational activity. Argumentation theories suggest that the justification of judicial decisions is not only carried out in formal terms but also material and pragmatic terms.

In democratic legal systems, the obligation to provide reasons emerges as a ‘necessity’. According to advocates of liberal democracy, the act of justification constitutes a fundamental element of a democratic state. Judges in particular have legal and moral obligations to justify decisions. In this context, two liberal theories, consisting of Rawls’s ‘doctrine of public reason’ and Dworkin’s ‘conception of constitutional democracy have revealed the importance of justifying’ in democratic constitutional state. Nevertheless, judges sometimes make unreasonable decisions in which the assessment of the concrete case is insufficient.

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku, muharremkilic@ybu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7937-3998.

Ancak yine de yargıçlar kimi zaman somut olaya ilişkin değerlendirmelerin yetersiz bir biçimde yapıldığı, gerekçeden yoksun kararlara imza atmaktadır. Bundan ötürü yargıçların adli yazım sürecinde takip etmesi gereken ve yazılan kararın kalitesini etkileyen birtakım karar yazım metodolojileri bulunmaktadır. Yazınsal üsluptan karar sistematigine, yazım stilinden yöntem ve gerekçesine varıncaya kadar yetkin bir kararın belirleyici unsurları bu metodolojik yaklaşımlarda yer bulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Gerekçe, gerekçe hakkı, gerekçelendirme edimi, argümantasyon, kamusal akıl, anayasal demokrasi, karar yazımı

Therefore, there are several decision writing methodologies that judges should follow in the legal writing process and affect the quality of the written decision. From literary style to decision systematics, writing style to method and justification, the decisive elements of a competent decision are included in these methodological approaches.

Keywords: Justification, the right to reasoned decision, act of justification, argumentation, public reason, constitutional democracy, decision writing

GİRİŞ

Bir kurallar dizgesi olarak hukukun dinamik biçimde çeşitlenen ve karmaşıklaşan yaşamsallıklara her bir tekil olay üzerinden normatif temasının tespiti, özgün bir muhakeme ve yorumlama sürecine tekabül etmektedir. Verili kural ile somut olay arasındaki mantıksal, anlamsal ve yorumsal bağıntıyı pratik akıl yürütme (*phronesis*) yöntemiyle ‘karar’ formunda açığa çıkaran bu zihinsel süreç çok yönlü bir çözümlemenin konusunu oluşturmaktadır. Bu yönüyle hukuki muhakeme süreci, dilbilimden anlambilime (semantik); metinbilimden yorumbilime (hermenötik); mantık biliminden yöntembilime; retorikten¹ argümantasyona varıncaya kadar birçok disiplinler alan üzerinden çözümlenebilmektedir. Aslında bütün bu çözümleyici disiplinler ilgi ve çabalar her bir özgül muhakeme formu açısından zengin bir anlam-yorum evreni yaratmaktadır.

Taraflar arasındaki somut uyuşmazlığı sona erdiren inşâi ve icrâi nitelikli bir ‘karar’ veya ‘hüküm’ formu üreten hukuki muhakeme, yargısal edim sürecini yöneten özgül bir akıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada yargısal edim süreci, kurallar dizgesinden somut olaya özgü bir ‘norm türetimine’ karşılık gelmektedir. Bir anlamlandırma ve/ya yorumlama vetiresi olarak tanımlayabileceğimiz bu ‘norm türetimi’, ‘hukukun belirliliği’ öngörüsünü karşılayacak bir temellendirme, gerekçelendirme, tanıtlama ve kanıtlama sürecini gerekli kılmaktadır. Her ne kadar yargısal edim, hukukun rasyonelleştirilmiş içkin otoritesi üzerinden kurumsal iktidarını kursa da türetmiş olduğu normların, ‘belirlilik’ ve ‘öngörülebilirlik’ ilkelerine riayetle meşruiyet zeminini kurması beklenmektedir. Böylece her bir yargısal karar, meşrulaştırıcı rasyonelitenin bir çıkarımı olarak değerlendirilebilir. Bu noktada kararlar; ‘mantıkçı, retorik veya diyalojik’ olmak üzere farklı argümantasyon yaklaşımlarıyla normatif meşruiyetini ortaya koymaktadır.

Metodolojik bir çözümlemeyle yargısal edim, ‘davaya konu somut olayın belirlenmesi, hukuksal sorunun çözümlenmesi, uygulamaya esas olacak hukuk kuralının tespit edilmesi ve yapılandırılan kararın temellendirilmesi’ süreçlerini içeren pratik bir uslamlamadır. Rasyonel temelde yürütülen bu uslamlama, ister ‘standart davalar’ ya da ‘gölgeli alanlar’ olsun, isterse de ‘zor davalar’ ya da ‘kolay davalar’ olsun bir bütün olarak hukukun dizgesel yapısının yargısal edimle temas noktasını oluşturmaktadır. Bu noktada hukuki formalizmin ‘hukukun belirliliği’ tezine karşı realist hukuk kuramının

¹ Aristoteles tarafından diyalektiğin eşdeşi olarak kabul edilen retorik, tanımlanmış yöntemlere ve rasyonel öze sahip bir sanat statüsüne yükseltilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Aristoteles, *Retorik*, (çev. Ari Çokona), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, İstanbul 2019. Crubellier, Michel, “Aristotle on the Ways and Means of Rhetoric”, *Approaches to Legal Rationality*, (eds. Dov M. Gabbay, Patrice Canivez, Shahid Rahman, Alexandre Thiercelin), Springer Science+Business Media, Dordrecht Heidelberg, London, New York 2010.

'belirsizlik' doktrini, hukuk kuralları ile yargısal kararlar arasında mekanik bir korelasyon olduğu düşüncesini reddetmektedir. Tam da bu noktada yargısal edimin kurucu öznesi olan yargıçların görev niteliğinde köklü bir değişimin varlık gösterdiği düşüncesi kabul edilmiştir. Böylelikle artık yargısal edim, somut olay ile hukuk kuralı arasında altlama (*subsumtion*) yöntemi olarak adlandırılan tümdengelimsel bir çıkarımla kolay biçimde hüküm kurabilme mekanizmine karşılık gelmemektedir. Bunun yerine yargıç, 'vicdani kanaat', 'adalet sezgisi', 'hakkaniyet duygusu' ve 'takdir yetkisi' gibi diğer yorumlama ilkeleri üzerinden hüküm kuran ve bunları gerekçelendiren bir özne olarak kabul edilmektedir.

'Hukuk devleti' idealinin gereklerini oluşturan 'hukuki belirlilik'² ve 'öngörülebilirlik' ilkeleri; yeni görev niteliği itibarıyla 'yorumlayan özneye' dönüşen yargıcın kararlarında keyfiliği önleyici bir çerçeve öngörmektedir. Keyfiliği önleyici bu çerçeve, yargı kararlarının gerekçelendirilmesini yalnızca dava tarafları açısından değil, bütünlüklü biçimde yurttaşlar ve tüm ulusal kamuoyu nezdinde bir 'meşruiyet ilkesi' olarak kabul etmektedir. Böylelikle kararların rasyonel gerekçeler üzerinden temellendirilmesi, taraflar açısından temel bir 'insan hakkı' olarak ortaya çıkmaktadır. Demokratik siyasallığın bir gereği olarak nitelendirilen gerekçelendirme, 'bağımsız, tarafsız, nesnel, şeffaf ve hesap verebilir' bir hukuk uygulaması ve hukuk düzeni tesisini olanaklı kılmaktadır. Bu noktada gerekçelendirme, yargısal edimin keyfilikle maluliyetini önleyici bir işlev görmesinin yanı sıra, 'hak arama özgürlüğü', 'adil yargılanma' ve 'hukuki dinlenilme hakkı' açısından ilgili tarafların üst derece yargı yerlerine başvurabilmelerini olanaklı kılma noktasında temel bir dayanak oluşturmaktadır.

Hukuk devleti ilkesinin 'öngörülebilirlik' temelinde doğurduğu kamusal beklentiyi karşılama yükümlülüğü altında bulunan yargı mensupları, kimi zaman 'dava yükünün fazlalığı' ve 'ihlas-ı rey' gibi birtakım yapısal sorunlar kimi zaman da bilgisel ve deneyimsel yetersizlikler gibi formasyonel sorunlardan ötürü 'gerekçesiz' kararlara imza atmakta ya da yetersiz gerekçelerle hüküm kurmaktadır. Bu durum, bizatihi karar yazım metodolojisine ilişkin bilgisel, donanımsal ve yönlemsel yetersizliklerden kaynaklanmaktadır. Karar yazımına ilişkin böyle bir metodolojik yetersizlik, yargısal kararların, 'açık' ve 'özlü' bir anlatımdan uzak, yasa maddelerinin tekrarıyla ibaret ve hatta iyi bir metinsel örgüden arı biçimde üretilmesine yol açmaktadır. Mahkemelerin 'kararlarını dayandırdıkları temelleri açık biçimde belirtme' yükümlülüğünü dikkate almayan bu yetersizlik durumu, bir 'insan hakları sorununa' yol açmanın yanı sıra bir 'yargısal meşruiyet krizi' ve toplumsal güven sorunu da yaratmaktadır.

² 'Hukuki belirlilik' tezine ilişkin kuramsal tartışmalar için bkz., Özkök, Gülriz, "Hukuki Belirsizlik Problemi Üzerine", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 51, S. 2, 2002.

Belirlediğimiz kuramsal perspektif üzerinden konuyu irdeleyen bu çalışma, öncelikle kavramsal bir çerçeve sunmak adına yargıda gerekçelendirme ediminin kapsamını ve temel işlevini ortaya koymaktadır. İkinci olarak çalışmada, epistemolojik ve metodolojik perspektiften gerekçelendirme sorunu, felsefi temeller ve normatif çerçevede çözümlenmektedir. Daha sonra, demokratik bir devletin temel unsurunu teşkil eden gerekçelendirme edimi, demokratik siyasal meşruiyet zemini açısından ilgili kuramsal yaklaşımlar üzerinden açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu siyasal meşruiyet zemini, John Rawls'un (1921-2002) 'kamusal akıl' doktrini ile Ronald Dworkin'in (1931-2013) 'anayasal demokrasi anlayışı' çerçevesinde ele alınmaktadır. Gerekçelendirme ediminin salt formalist bir anlayışla değil, aynı zamanda maddi ve pragmatik olarak da değerlendirilmesi gerektiğini öne süren ve yargısal kararların gerekçelendirilmesine yönelik yaklaşımlar olarak ortaya çıkan 'argümantasyon teorileri' de çözümlenmeye konu edilmektedir. Çalışmada yer verilen bir diğer sorun alanı olarak 'uygulamada gerekçelendirme meselesi', gerekçesizlik modelleri üzerinden açıklanmaktadır. Son olarak bu çalışma, özellikle gerekçeli karar yazımına ilişkin ortaya çıkan 'dilsel, metinsel, yöntemsel, mantıksal, retoriksel ve biçimsel' sorun alanlarına dair değerlendirmelere yer vermektedir.

1. Gerekçelendirme Ediminin Kapsamı ve İşlevi

Gerekçelendirme, yargıcın çözümlenmek durumunda olduğu uyuşmazlığa uygulanması gereken soyut hukuk kuralının saptanmasında, yorumlanmasında ve somut olaya uygulanmasında izlenmiş olduğu yöntemi gösteren bir açıklama olarak ifade edilmektedir.³ Yargı kararlarının mantıksal dayanağını oluşturan ve yargıcın 'zihinsel çabasının' bir ürünü olarak değerlendirilen gerekçenin, siyasal özgürlük düşüncesinin bir gereği olarak ortaya çıktığı kabul edilse de tarihsel kökeni itibarıyla insanın varoluşsal anlamda 'bilme' arzusuna dayanmaktadır.⁴ Varoluşsal bir itkiyle insanın kendisinde ve çevresinde olup bitenleri sorguladığı dönemlerde başlayan gerekçelendirme arayışının tarihteki ilk izlerine, Sümer Rahip Devletindeki (M.Ö. 4000-2000) kil tabletlerinde rastlanılmaktadır. Böylece gerekçenin tarihsel olarak tespit edilebilen ilk öncülü, kayıtlarda '*suskun kadın davası*' olarak adlandırılan bir yargılamada yer bulmaktadır.⁵ Kadim tarihsel kökleriyle birlikte gerekçe; yargıcın ilgili taraflar, kamuoyu ve diğer paydaşlarla kurulan ilişkinin 'güvenilir, tarafsız ve bağımsız' olduğunu kanıtlamayı olanaklı kılan bir araç olarak görülmektedir.⁶

³ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, E. 2019/2866, K. 2020/1762, K.T. 08/10/2020; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, E. 2019/2570, K. 2020/2340, K.T. 09/11/2020.

⁴ Bekri, M. Nedim, "Gerekçeli Karar Hakkı", *Ankara Barosu Dergisi*, S. 3, 2014, s. 207.

⁵ Şeker, Hilmi, "İbralaşmayı Yoksayan Etik İlişki/Yozlaşan Gerekçe", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 108, 2013, s. 294.

⁶ Şeker, Hilmi, "İbralaşmayı Yoksayan Etik İlişki/Yozlaşan Gerekçe", s. 293.

Gerekçenin yargısal alandaki tezahürüne ilişkin tarih öncesi köklere dair yapılan bu tespit anlamlı olmakla birlikte, bir hukuk dizgesi içerisinde varlık bulan yargısal pratikte gerekçelendirmenin gereği on sekizinci yüzyılda köklenen siyasal dinamik üzerinden açıklanabilir. Eski Rejimden (*Ancien Régime*) kopuş sürecinde gerekçe, kitleselleşen politik bir talep olarak varlık göstermiştir. Öyle ki bu dönemde yargı kararlarına ilişkin gerekçe düzenlemesi, Fransa’da Draguignan Tiers Etats’nın 1788 tarihli toplu istek dilekçesinde yer bulmuştur. Fransız Devrimi (1789) sonrası dönemde çıkarılan 16-24 Ağustos 1790 tarihli Kanunla, yargısal örgütlenmeye ilişkin birtakım düzenlemeler yapılmıştır. İlgili Kanunun V. başlığının 15. maddesinde bütün mahkemelere kararlarına dayanak teşkil eden gerekçelerini belirtme zorunluluğu getirilmiştir.⁷ Görüldüğü üzere yargısal kararların gerekçeli olması gerektiğine ilişkin düşünce, süreçsel bir gelişim dinamiği sergilemiştir. Fransız Devrimi ile birlikte ortaya çıkan gelişmelerle bu sürecin, ‘salt vicdani kanaate’ bağlı biçimde verilen yargısal kararlardan, ‘objektifliği ve eşitliği’ esas alan gerekçeli karar verme⁸ zorunluluğuna doğru evrildiğini ifade edebiliriz.⁹ Yargısal kararların gerekçelendirilmesini öngören bu modern siyasal perspektif, demokratik politik düzenler açısından ‘hukuk devleti’ ilkesi gereğince yapısal bir gereklilik oluşturmaktadır.

Yargılama hukuku açısından gerekçe, neden-sonuç ilişkisinin ‘neden’ kısmına dair bir mantıksal sorgulamaya karşılık gelmektedir. Bu yönüyle gerekçelendirme edimi, yargısal kararın rasyonel dayanağına ilişkin tespite yönelik bir çaba olarak nitelendirilebilir. Öyle ki gerekçelendirme edimi, ilgili yargı kararında yer alan hükmü, nedenleriyle doğru ve çelişkisiz biçimde izah edilmesi yoluyla güvenilir bir argümana dönüştürmekte ve ‘adil yargılanmanın’ biçimsel ve maddi gereklerini temin eden bir temellendirmeye karşılık gelmektedir.¹⁰ Böylelikle gerekçe, bir yandan yargısal kararın rasyonel dayanağını oluştururken diğer yandan taraflar açısından davaya temel teşkil eden argümanlara ilişkin nedenleri izah etmektedir.

Genelde yargılama sürecine ilişkin yurttaş ve topluma bilgi vermeyi amaçlayan, özelde ise savunma hakkı ile kanun yolunun etkili biçimde kullanılması ve yargıcın elinde kamu gücüne dönüşen yargı erkinin, hukuka

⁷ Sunay, Zühal Aysun, “Gerekçeli Karar Hakkı ve Temel İlkeleri”, *Damıstay Dergisi*, S. 143, 2016, s. 7.

⁸ Yargıcın karar verme sürecine ilişkin ayrıntılı değerlendirmeler için bkz., Dinçkol, Abdullah, “Hakimin Karar Verme Sürecinde Temel İlkeler”, *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 2. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 1995. Ayrıca bkz., Fabreguettes, M. P., *Adalet Mantığı ve Hüküm Verme Sanatı*, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara 2019.

⁹ Işıktaç, Yasemin; Metin, Sevtap, *Hukuk Metodolojisi*, Filiz Kitapevi, 2. Baskı, İstanbul 2010, s. 169.

¹⁰ Atagün, Ömer Faruk, “Gerekçeli Karar Hakkı ve Bireysel Başvuru Kararları”, <https://www.omeratagun.com/files/Gerekceli%20Karar%20Hakk%C4%B1%20ve%20Bireysel%20Basvuru%20Ornekleri.pdf>, Erişim tarihi: 05.05.2021.

uygun kullanılmasını hedefleyen ‘gerekçeli karar hakkı’, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) 6/1. maddesinde¹¹ açıkça yer almamakla birlikte, ilgili maddenin başlangıç hükümlerinin yorumlanmasıyla erişilen bir ‘güvence’ olarak değerlendirilmektedir. Böylelikle yargı kararlarının gerekçelendirilmesi ilkesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından ‘adil yargılanma hakkının’ temel bileşeni olarak kabul edilmektedir.¹²

‘Adil yargılanma hakkı’ bağlamında kararların gerekçeli olma zorunluluğunun bir istisnasını üst derece mahkemelerinin kararları oluşturmaktadır. Ancak bu istisnai durum, uyuşmazlığı yeniden ele alarak yeni bir karar veren ‘istinaf mahkemesi kararları’ veya mevcut hükmü hukuka aykırı bularak kaldıran ‘bozma kararlarını’ kapsamamaktadır. Bu noktada istisna teşkil eden durum, üst derece mahkemesinin gerekçe göstermeksizin ilk derece mahkemesi kararına atfının yeterli görülmesi, bir başka deyişle ‘kararın onanması’ hali olarak kabul edilmektedir. Nitekim ilgili yargısal içtihatlarda yer bulduğu üzere AİHM, temyiz merciince verilen kararların gerekçeli olmaması durumunu, gerekçeli karar hakkının ‘ihlali’ olarak değerlendirmemektedir.¹³

Hukuk devletinin yapısal gerekliliğini oluşturan gerekçelendirme yükümünün anayasal çerçevesi, öncelikle yargı yetkisinin meşruiyet ilkesi üzerinden temellendirilmektedir. Söz konusu meşruiyet ilkesi, bu yetkinin “*Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılması*” (AY md. 9) prensibi üzerinden anayasal bir norma dönüşmüştür. Daha sonra bu ilke, ‘*hak arama hürriyeti*’ kapsamında anayasal bir hak alanı olarak ilgili 36. maddede şu şekilde düzenlenmiştir: “*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*” Ayrıca Anayasamızın¹⁴ 141. maddesinin 3. fıkrasında “*Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.*” denilmek suretiyle mahkemelere kararlarını gerekçelendirme yükümü getirilmiştir.¹⁵

¹¹ AİHS 6/1. maddesi şöyledir: “*Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.*” https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf, Erişim tarihi: 07.05.2021.

¹² Sunay, Zühal Aysun, “Gerekçeli Karar Hakkı ve Temel İlkeleri”, s. 14.

¹³ Sunay, Zühal Aysun, *İptal Davalarında Gerekçeli Karar Hakkı*, s. 177-178.

¹⁴ Ayrıca burada Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının ‘gerekçesiz’ biçimde açıklanamayacağını dermeyan eden Anayasa md. 153 hükmünü de kaydetmek gerekmektedir. İlgili anayasal düzenlemeye göre “*Anayasa mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.*”

¹⁵ Sunay, Zühal Aysun, “Gerekçeli Karar Hakkı ve Temel İlkeleri”, s. 17.

Meşruyet ilkesi çerçevesinde yargısal kararların gerekçelendirilmesini öngören bu anayasal dizgeye bağlı biçimde ilgili yasalarda gerekçelendirme yükümüne ilişkin birtakım düzenlemelere yer verilmiştir. Bu kapsamda öncelikle yargılama hukukunu düzenleyen temel yasalarda gerekçelendirme edimi normatif bir çerçeveye kavuşturulmuştur. Nitekim bunlardan 2004 tarih ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu,¹⁶ 2011 tarih ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu¹⁷ ve 1982 tarih ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu¹⁸ gerekçelendirme yükümünü düzenleyen hükümlere yer vermiştir.¹⁹

¹⁶ **5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu md. 34:** ‘Kararların gerekçeli olması’ (1) *Hâkim ve mahkemelerin her türlü kararı, karşı oy dahil, gerekçeli olarak yazılır. Gerekçenin yazımında 230 uncu madde göz önünde bulundurulur. Kararların örneklerinde karşı oylar da gösterilir.* (2) *Kararlarda, başvurulabilecek kanun yolu, süresi, mercii ve şekilleri belirtilir.* **5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu md. 101/2;** *Tutuklamaya, tutuklamanın devamına veya bu husustaki bir tahliye isteminin reddine ilişkin kararlarda; a) Kuvvetli suç şüphesini, b) Tutuklama nedenlerinin varlığını, c) Tutuklama tedbirinin ölçülü olduğunu, gösteren deliller somut olgularla gerekçelendirilerek açıkça gösterilir.* **5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu md. 230:** ‘Hükmün gerekçesinde gösterilmesi gereken hususlar’ (1) *Mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde aşağıdaki hususlar gösterilir: a) İddia ve savunmada ileri sürülen görüşler. b) Delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, hükmü esas alınan ve reddedilen delillerin belirtilmesi; bu kapsamda dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi. c) Ulaşılan kanaat, sanığın suç oluşturduğu sabit görülen fiili ve bunun nitelendirilmesi; bu hususta ileri sürülen istemleri de dikkate alarak, Türk Ceza Kanunu’nun 61 ve 62’nci maddelerinde belirlenen sıra ve esaslara göre cezanın belirlenmesi; yine aynı Kanunun 53 ve devamı maddelerine göre, cezaya mahkûmiyet yerine veya cezanın yanı sıra uygulanacak güvenlik tedbirinin belirlenmesi. d) Cezanın ertelenmesine, hapis cezasının adli para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilmesine veya ek güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına veya bu hususlara ilişkin istemlerin kabul veya reddine ait dayanaklar.* (2) *Beraat hükmünün gerekçesinde, 223’üncü maddenin ikinci fıkrasında belirtilen hallerden hangisine dayanıldığıın gösterilmesi gerekir vd.*

¹⁷ **6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu md. 297:** “1. Tarafların iddia ve savunmalarının özetini, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları, çekişmeli vakıalar hakkında toplanan delilleri, delillerin tartışılması ve değerlendirilmesini, sabit görülen vakıalarla bunlardan çıkarılan sonuç ve **hukuki sebepleri**... 2. Hükmün sonuç kısmında, **gerekçeye ait** herhangi bir söz tekrar edilmeksizin, taleplerden her biri hakkında verilen hükümlerle, taraflara yüklenen borç ve tanınan hakların, sıra numaraları altında; açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde gösterilmesi gereklidir.”

¹⁸ İdarî yargılama usulünün gerekçelendirme yükümüne ilişkin ilk düzenlemesi, 1925 tarih ve 669 sayılı Şûrayı Devlet Kanunu’nun 44. maddesinde yer almıştır. Daha sonra 669 sayılı Kanunu yürürlükten kaldıran 1938 tarih ve 3546 sayılı Devlet Şûrası Kanunu’nun 54. Maddesinde ile 1964 tarih ve 521 sayılı Danıştay Kanunu’nun 91. Maddesinde gerekçeye ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/4098.pdf>, Erişim tarihi: 28.04.2021. Ayrıca bkz., Sunay, Zühal Aysun, *İptal Davalarında Gerekçeli Karar Hakkı*, Seçkin Yayınları, Birinci Basım, Ankara 2016. Son düzenleme ise 1982 tarih ve **2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu md. 24**’de ‘kararlarda bulunacak hususlar’ başlığı altında yer almıştır. Buna göre; “**kararın dayandığı hukuki sebepler ile gerekçesi ve hükmü: tazminat davalarında hükmedilen tazminatın miktarı belirtilir.**”

¹⁹ Türkiye Adalet Akademisi, “Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması”, https://vizyon.taa.gov.tr/yuklenenler/dosyalar/yargi_kararlarinda_gelistirme_calismasi.pdf, Erişim tarihi: 07.05.2021.

Yargısal kararların gerekçelendirilmesi yükümlülüğü, eski Avustralya Yüksek Mahkeme Başkanı Sir Anthony Mason tarafından modern demokrasilerde varlık gösteren ‘gerekçelendirme kültürünün’ bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada gerekçeler, tarafların iddialarının ilgili yargı mercileri tarafından ‘anlaşılabilirlik’ düzeylerini göstermektedir. Burada gerekçelendirme edimi, yargıç tarafından verilen kararların temellendirilmesine ilişkin özgün bir uslamlamayı ifade etmektedir.²⁰ Bu edimsel yükümlülük yargıçları, hukuki muhakemelerini objektif argümanlara dayandırmaya ve savunma haklarını korumaya icbar etmektedir.²¹

Gerekçelendirme ediminin yukarıda sözü edilen fonksiyonlarının yanı sıra, iletişimsel ve diyalektiksel bir edim olarak da kurumsal işlevi bulunmaktadır. Bu kapsamda gerekçelendirmenin kurumsal işlevlerinden birisi, hukukun uygulanması ve yorumlanması sürecinde mahkemelerin sahip oldukları ‘takdir yetkisini’ rasyonel temelde izah etmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. ‘Takdir yetkisini’ kullanan yargıç, vermiş olduğu yargısal kararın altında yatan gerekçeleri ortaya koymak suretiyle, ilgili kararı ‘kamusal eleştiriye’ açık hale getirmektedir.²²

Bu doğrultuda yargısal edim, yargıcin aldığı kararlar aracılığıyla yurttaşlara, yasalara ve uygulama usullerine ilişkin gerekli bilgileri sunmak suretiyle hem ‘normatif’ hem de ‘eğitsel’ bir görevin icrasını mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla yargıçların vermiş oldukları kararlar ve bu kararlarında sundukları gerekçeler, ‘hesap verebilirlik’ ilkesinin bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır.²³ Nitekim yargısal gerekçelendirme, ‘şeffaflık ve hesap verebilirliği’ tahkim edici bir mekanizma olarak işlev görmektedir.²⁴ Yargıçların özgül/tekil yargısal edimleri açısından ‘hesap verebilirlikleri’, ürettikleri ‘gerekçeli kararlar’ üzerinden değerlendirilebilir hale gelmektedir. Üretilen kararların gerekçelendirilmesi, ilk derece mahkeme yargıçlarından temyiz yargıçlarına ve genel olarak kamuoyuna ‘tek yönlü bilgi aktarımı’ anlamına geldiğinden, yargısal kararlara ilişkin ‘kamusal değerlendirmelerin’ yapılmasını olanaklı kılmaktadır. Bu perspektiften gerekçelendirme edimi, ‘etkili hukuki incelemenin’ gerekliliğine bağlı biçimde işlev görmektedir.²⁵ Böylelikle üst derece mahkemelerinin

²⁰ Beck, Luke, “The Constitutional Duty to Give Reasons for Judicial Decisions”, *University of New South Wales Law Journal*, Vol. 40, Nu. 3, 2017, p. 925.

²¹ Council of Europe, *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a fair trial (civil limb)*, Council of Europe/European Court of Human Rights, Strazburg 2020, p. 37.

²² Feteris, Eveline T., *Fundamentals of Legal Argumentation: A Survey of Theories on the Justification of Judicial Decisions*, Springer 2017, Second Edition, p. 214.

²³ Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi, 18 (2015) Nolu Görüş, CCJE (2015) 4, s. 13.

²⁴ Dymitruk, Maria, “The Right to a Fair Trial in Automated Civil Proceedings”, *Masaryk University Journal of Law and Technology*, Vol. 13, 2019, p. 39.

²⁵ Cohen, Mathilde, “When Judges Have Reasons Not to Give Reasons: A Comparative Law Approach”, *Washington ve Lee Law Review*, Vol. 72, Nu. 1, 2015, p. 507.

yargıçların vermiş olduğu kararları etkili biçimde incelemeleri mümkün hale gelmektedir.

Teorik çerçevede yargısal kararların gerekçelendirilmesi, karar vericilerin doğrudan kamuoyu ve hukuk sistemi karşısında ‘hesap verebilirliğini’ olanaklı kılarak demokratik siyasal sistemin tahkimine hizmet etmektedir. Gerekçeli karar vermenin önemli bir işlevi de özellikle demokratik usullerle seçilmemiş ve bu nedenle doğrudan yurttaşlara karşı sorumlu olmayan yargıçların, yargısal edimi keyfi biçimde ifa etmelerini kısıtlamaktır.²⁶ Bu işlevinden ötürü gerekçe, temelde bir ‘adli kısıtlama doktrini’ (*doctrine of judicial restraint*) olarak kabul edilmektedir. Özellikle *stare decisis* ilkesi²⁷ uyarınca yargıçların benzer davalarda karar verirken ilgili diğer davaların olgu ve gerçeklerine benzer biçimde yaklaşma zorunluluğu, zaman içerisinde ‘takdir yetkisinin’ kapsamını sınırlandırmaktadır.²⁸

Gerekçeli karar hakkı, ‘hukukun üstünlüğü’ ilkesi açısından özellikle keyfiliği önleyici bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Örneğin; ceza yargılamasında gerekçeli kararlar, keyfiliği önleyici biçimde sanığın ve kamuoyunun, sanığın neden mahkûm edildiğini veya beraat ettiğini bilindir kılmaktadır. Bu noktada gerekçe, yargıç tarafından verilen karara itiraz etme ya da kanun yoluna başvurma açısından da bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.²⁹ Karara itiraz edebilme noktasında gereklilik arz eden gerekçelendirme ediminin, başvuranın temyiz hakkını etkin biçimde kullanmasına olanak tanınması açısından önemi, AİHM’in Hadjianastassiou v. Yunanistan kararında vurgulanmaktadır.³⁰ Anayasa Mahkemesi’nin 2018 tarihli Salih Savran başvurusu üzerine vermiş olduğu kararında işaret edildiği üzere, “*bir davada tarafların hangi nedenle haklı veya haksız görüldüklerini anlayıp değerlendirebilmeleri için usulüne uygun şekilde oluşturulmuş, hükmün içerik ve kapsamı ile bu hükme varılırken mahkemenin neleri dikkate aldığı ya da almadığını gösteren, ifadeleri özenle seçilmiş ve kuşkuya yer vermeyecek*

²⁶ Cohen Mathilde, “Reason-Giving in Court Practice: Decision-Makers at the Crossroads”, *Columbia Journal of European Law*, Vol. 14, Nu. 2, 2008, p. 90.

²⁷ *Stare decisis* ilkesi Latince’de sözlük anlamı itibarıyla ‘karar verilen şeylerin arkasında durmak’ manasına gelmektedir. Bu ilke, mahkemelerin benzer bir dava hakkında karar verirken geçmiş davaları dikkate alma gereğini ifade eden yasal bir doktrindir. Kısacası ‘emsal karar doktrini’ olarak ifade edilmektedir. Bkz., https://www.law.cornell.edu/wex/stare_decisis, Erişim tarihi: 07.05.2021.

²⁸ Cohen, Mathilde, “When Judges Have Reasons Not to Give Reasons: A Comparative Law Approach”, p. 508.

²⁹ Amnesty International, *Fair Trial Manual*, Amnesty International Publications, 2. Baskı, Birleşik Krallık 2014, s. 173.

³⁰ Council of Europe, *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a fair trial (civil limb)*, p. 37.

açıklıktaki bir gerekçe bölümünün ve bu bölüme uyumlu hüküm fıkralarının bulunması ‘gerekçeli karar hakkı’ yönünden zorunluluk teşkil etmektedir.”³¹

Öğretide gerekçenin gerekliliği üzerine değişik savların yanı sıra, gerekçenin birtakım ‘adli riskleri’ olabileceğine ilişkin görüşler de zikredilmektedir. Bu görüşlerden birisi; karar makamlarının gerekçe oluşturmanın zor olduğu durumlarda karar vermektan imtina etme riskine işaret etmektedir.³² Aynı zamanda yargısal kararları gerekçelendirmenin, ‘yargılama süreçlerini geciktirebileceği; hakikatleri perdeleme aracı olarak kullanılabilceceği; ve mahkemelerin saygınlığını tartışılır hale getirebileceğine’ ilişkin birtakım risklere dikkat çekilmektedir.³³ Ancak öngörülen bütün bu potansiyel sözde risk unsurları, yargısal kararları gerekçelendirme yükümlülüğünü ortadan kaldıracak denli esaslı argümanlar olarak değerlendirilemez. Zira kamusal akla hitap eden gerekçelendirme edimi, yargısal kararların meşruiyet zeminini, rasyonalitesini ve güvenilirlik göstergesini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, ‘şeffaf ve hesap verilebilir’ bir hukuk düzeni tesis eden, keyfiliği önleyici mekanizma işlevi gören ve üst derece mahkemelerine başvuru için esas teşkil eden gerekçelendirme edimi, ‘hukuk devleti’ ilkesine dayalı modern hukuk sisteminin *sine qua non* unsurunu oluşturmaktadır. Nitekim taraflar açısından hukuki sonuç doğurması, hak ve özgürlüklerin yetkin bir biçimde değerlendirildiğini göstermesi ve adil bir yargılama sürecinin yürütüldüğünü ifade etmesi sadedinde gerekçe, dava tarafları nezdinde bir ‘hak’ olarak tezahür etmektedir.³⁴ Her ne kadar gerekçenin işlevselliğine dair birtakım sorgulamalar bulunsa da hukuk devletinde verilen idari ya da yargısal kararların nedenlerini etkin biçimde sunan ‘gerekçeli kararların’ rasyonel gerekliliği aşıkardır.

2. Gerekçelendirme Ediminin Felsefi Temelleri ve Normatif Çerçevesi

Felsefi açıdan gerekçelendirme; ‘doğru, sağlam veya güvenilir’ içgörülerin kabul edilme nedenlerini açıklayarak, söz konusu kabullerin bilişsel açıdan meşrulaştırılması olarak tanımlanmaktadır. Nitekim modern epistemolojik ve metodolojik perspektiften gerekçelendirme sorunu, rasyonalizasyon çabalarının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Literatürde rasyonalizasyon, ‘analitik, diyalektik, prosedürel, destekleyici’ ve benzeri nitelikte çeşitlenen rasyonalite biçimlerinde tezahür etmektedir.³⁵ Yargısal edim

³¹ *Salih Savran*, B. No: 2018/12600, 28/1/2021.

³² Bekri, M. Nedim, “Gerekçeli Karar Hakkı”, s. 207-208.

³³ Şeker, Hilmi, “Strazburg Yargı Kararlarında Doğru, Haklı, Yasal ve Makul Gerekçe Biçimleri”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl. 65, S. 2, 2007, s. 191.

³⁴ Atagün, Ömer Faruk, “Gerekçeli Karar Hakkı ve Bireysel Başvuru Kararları”, <https://www.omeratagun.com/files/Gerekceli%20Karar%20Hakk%C4%B1%20ve%20Bireysel%20Basvuru%20Ornekleri.pdf>, Erişim tarihi: 05.05.2021.

³⁵ Dimiřkovsk, Ana, “(Dia)logical Reconstruction of Legal Justification”, *Revus*, Vol. 19, Nu. 19, 2013, p. 155.

açısından rasyonalite, ‘yargıçların nasıl karar aldıkları ve bu kararları nasıl gerekçelendirdikleri’ sorununu merkeze alan salt muhakeme süreci olarak değil, aynı zamanda bireysel bir ‘sosyal deneyim’ olarak da değerlendirilmektedir.³⁶

Hukuki-yargısal gerekçelendirme, kendi özgül bağlamı içerisinde öne sürülen her türden hukuki görüş için gerekçelendirici argümanlar ortaya koyma çabası olarak varlık göstermektedir.³⁷ Böylece felsefi yönüyle değerlendirildiğinde hukuki gerekçelendirme, bir tür ‘rasyonel gerekçelendirme’ olarak kabul edilmektedir. Gerekçelendirmeye felsefi yaklaşım, rasyonalitenin hukuki gerekçe ve argümantasyon açısından türünü belirlemekte ve rasyonel bir etkinlik olarak hukukun doğasına ışık tutmaktadır. Daha geniş bir perspektiften hukuki argümantasyon³⁸ çerçevesinde hukuki gerekçelendirme, yargı mercilerinin kararlarının esaslı bir unsurunu teşkil etmektedir. Nitekim yargısal kararların gerekçelendirilmesinin nihai amacı, ilgili kararların hukuksal normlara ve hukuk sisteminin temelini oluşturan ‘değer ve ilkelere’ uygunluğunu göstermektir. Bundan ötürü sağlam temellere dayandırılan hukuki gerekçelendirme, hukuk düzeninin temel değerleri olarak ‘hukuki belirliliği’ ve ‘yargısal adaleti’ güvence altına alabilmek adına esaslı rasyonel araçlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁹

Hukuk sisteminin temelini oluşturan ‘değer ve ilkelere’ uygunluğunu gösterme amacı taşıyan gerekçelendirmeye ilişkin Jeremy Bentham’dan (1748-1832) John Austin’e, (1790-1859) H. L. A. Hart’tan (1907-1992) R. Dworkin’e, Jeremy Waldron’dan Joseph Raz’a kadar uzanan hukuk kuramsal çizgide yargısal uslamlama süreçlerine ilişkin birtakım teorik öngörüler yer almaktadır. Bu öngörülerin ortak noktası, yargısal kararların bir yargıcın hukuki muhakemesinin açıklanması olarak görülmesidir. Nitekim yargısal edimi, yargıcın muhakemesinin açıklanması olarak kabul eden pozitivistik kuram, yetkinlikle gerekçelendirilmiş (iyi) kararların daha yetkin (iyi) bir siyasal otoriteyi (hükümeti) güvence altına alabileceğini öne sürmektedir. Bu yönüyle pozitivistik kuram açısından hukuk kuralları, keyfi iktidara karşı hem bir ‘engel’ hem de bir ‘panzehir’ olarak kabul edilmektedir.⁴⁰

Bu noktada ifade etmek gerekirse doğal hukuk kuramı ile hukuki pozitivism arasındaki tartışmanın odak noktası, ‘hukuki muhakemenin

³⁶ Epstein, Daniel Z., “Rationality, Legitimacy, & The Law”, *Washington University Jurisprudence Review*, Vol. 7, Nu. 1, 2014, p. 2.

³⁷ Trajanoska, Ana Dimiškovska, “The Logical Structure of Legal Justification: Dialogue or “Trialogue”?”, *Approaches to Legal Rationality*, (eds. Dov M. Gabbay, Patrice Canivez, Shahid Rahman, Alexandre Thiercelin), Springer Science+Business Media, Dordrecht Heidelberg, London, New York 2010, p. 266.

³⁸ Ayrıca bkz., Aienza, Manuel, “For a Theory of Legal Argumentation”, *Rechtstheorie*, Vol. 21, 1990.

³⁹ Dimiškovska, Ana, “(Dia)logical Reconstruction of Legal Justification”, p. 155.

⁴⁰ Epstein, Daniel Z., “Rationality, Legitimacy, & The Law”, p. 7.

mahiyeti' değil, bizatihi 'hukukun mahiyetine' ilişkindir. Tartışmanın daha çok 'hukukun mahiyetine' ilişkin olmasından ötürü, hukuki pozitivistlerin 'ahlaki gerekçelendirmeye' başvurmalarının onların pozitivistik kuramları ile ters düşmelerine yol açmayacağı öne sürülmektedir. Nitekim bu anlayışa göre 'hukuki gerekçelendirme' edimi, hukuk kavramından bağımsız biçimde ele alınmaktadır.⁴¹

Tam da bu noktada münhasıran yasal nedenlerle bir kararı gerekçelendirmenin ahlaki gerekliliğinin, pozitivistik kuramın temel aksiyomu olduğunu ifade edebiliriz. Bu nedenle söz konusu ahlaki yükümlülük, gerekçelendirici bir argümanın doğruluğu için temel bir kriter teşkil etmektedir. Bir hukuk normu, yerleşik hukuki ilkelerle en iyi biçimde uyumluluk arz ettiği takdirde, 'yeterli' ve 'yetkin' bir düzenleme olarak kabul edilmektedir. Bu noktada hukuk sistemlerinin esaslı olarak gerekçelendirilmiş bir dizi standartlardan oluştuğu fikri benimsenmektedir. Bir yargı kararı, ancak içeriği ahlaki açıdan yeterli olan normlardan elde edilmesi durumunda doğru bir biçimde gerekçelendirilmiş olacaktır. Bu kuramsal yaklaşıma göre, davanın 'zor' ya da 'kolay' olmasına bakılmaksızın yargıcın davaya uygulanacak doğru normları araştırması gerekmektedir. Sözü edilen norm arayışında yargıç, hukuk sisteminin sınırını aşan bir anlayışı izlemek durumundadır.⁴²

Nitekim bu görüşü öne süren bazı hukuk kuramcıları bir yargı kararının, 'ahlaki' açıdan gerekçelendirilmedikçe 'yasal' olarak da gerekçelendirilemeyeceğini öne sürmektedir. Öyle ki bu görüşü öne süren hukuk kuramcılarına göre yargısal kararların, bireylerin yaşamları üzerindeki önemli etkisinden ötürü 'ahlaki' olarak da gerekçelendirilmeleri gerekmektedir. Ancak 'ahlaki gerekçelendirme' anlayışına yönelik olarak birtakım eleştirel yaklaşımlar bulunmaktadır. Buna göre 'ahlaki gerekçelendirme' anlayışını eleştiren yaklaşımlar; yalnızca yasanın gerekli kılması durumunda yargı kararlarının 'yasal' olarak gerekçelendirilebileceğini öne sürmektedir.⁴³

Yargısal kararların 'ahlaki gerekçelendirilmesi' anlayışından ayrı olarak 'realist gerekçelendirme' yaklaşımları da bulunmaktadır. Gerekçeli karar vermeye yönelik realist yaklaşımların temel dayanağı, yargıçların ve diğer karar vericilerin 'gerçek nedenleri' nadiren ifade etmeleridir. 'Gerekçeli açıklama' (*reasoned elaboration*) fikrinin savunucularına göre⁴⁴ 'açıklık' ifade

⁴¹ Bkz., Spaak, Torben, "Legal Positivism, Law's Normativity, and the Normative Force of Legal Justification", *Ratio Juris*, Vol. 16, Nu. 4, 2003, p. 481-482.

⁴² Redondo, Cristina, *Reasons For Action and The Law*, (eds. Francisco J. Laporta; Aleksander Peczenik; Frederick Schauer), First Edition, Springer 1999, p. 162.

⁴³ Spaak, Torben, "Legal Positivism, Law's Normativity, and the Normative Force of Legal Justification", p. 481.

⁴⁴ Hukuki süreç okulunun (*legal process school*) temel düşüncelerinden birisini oluşturan 'gerekçeli açıklama' kavramı hem hukuk akademisinde (*legal scholarship*) hem de hukuk

etmeyen gerekçelendirme, bu edimle amaçlanan ‘meşruiyet, kanun yoluna başvurma’ vb. gibi birçok hedefe hizmet etmeyecektir. Zira onlara göre, gerçeği yansıtmayan nedenlere dayanan gerekçeli bir karar, ‘güvenilmez’ bir kılavuz niteliğindedir. Halbuki hukuk sistemleri, karar vericilerin eylemleri için ‘içtenlikli gerekçelendirmelerinin’ (*sincere justification*) gerekliliği düşüncesi üzerine inşa edilmektedir. Zira hukuk sistemlerinde, yargıçların ve diğer karar vericilerin doğru gerekçelendirmeyi yaptıkları varsayımı egemendir. Burada ‘doğruluk’, yasal gerekçelendirmeler açısından varsayılan bir ön kabul olarak değerlendirilmektedir.⁴⁵

Ancak yine de bu ön kabul açısından problem teşkil eden husus, bunun açık biçimde ‘paternalistik’ bir anlayışı yansıtmasıdır. Nitekim bu durum, Amerikalı düşünür Alvin Goldman’ın ‘epistemik paternalizm’ olarak adlandırdığı kavramsallaştırmaya denk düşmektedir. Goldman sözü edilen kavramsallaştırmayı, Anglo-Amerikan hukukundaki jüri üyeleri açısından ispat kurallarını analiz etme bağlamında kullanmıştır. Bu bağlamda ona göre ispat kuralları, jüri üyelerini bizzat kendi bilgi ve deneyim eksikliklerinden başışık kılmak adına tasarlanmıştır. Ancak bu ‘paternalistik anlayış’, kamu kurumlarının gerekçelendirme gerekliliğinin temel misyonu ile çelişkili bir durum oluşturmaktadır. Öyle ki kamuoyuna karşı ‘hesap verebilirliği’ temin etmenin bir yolu da kamu kurumlarının idari işlem ve eylemlerine ilişkin ‘gerekçeler’ sunmasıdır. Burada gerekçelendirme edimi, kamu görevlilerinin yetkilerini yetkin biçimde kullandıkları ve keyfilelikle karar almadıkları noktasında bir gösterge oluşturmaktadır.⁴⁶

Günümüz modern hukuk sistemlerinde gerekçenin gerçekliği yansıtmaya ilişkin mevcut akademik tartışmalar, ‘yargıç merkezli’ bir tartışma olarak sürdürülmektedir. Bu noktada hukuk teorisyenleri çoğunlukla, ‘adli açıklık’ (*judicial candor*) kavramına odaklanmaktadır. Burada yargıçların, bir yandan

uygulanmasında etkili olmaya devam etmektedir. Bu yaklaşımın temel düşüncesi, hukuki karar verme süreçlerinin, genel olarak anayasaları, tüzükleri, kuralları, düzenlemeleri ve yargı kararlarını içerecek şekilde anlaşılabilir ve yasal materyallere ilişkin olan normatif önermelere (değerler, amaçlar, hedefler, ilkeler ve politikalar) atıfları içermesi gerektiğidir. Ayrıntılı bilgi için bkz., <https://solum.typepad.com/legaltheory/>, Erişim tarihi: 05.05.2021. Süreç teorisyenleri yargısal kararların üretim süreci ile söz konusu kararları üreten mercilerle ilgilenmektedir. İlgili teorisyenlere göre yargı kararları rasyonel biçimde temellendirilmelidir. Aynı zamanda yargı kararlarının temellendirilmesinde kişisel politik tercihlerden ziyade genel hukuk ilkeleri dikkate alınmalıdır. Yargısal kararların gerekçeleri yazılı olarak gerçeğe uygun biçimde kamuoyu ile paylaşılmalıdır. Bkz., Shaw, Geoffrey C., “H. L. A. Hart’s Lost Essay: Discretion and The Legal Process School”, *Harvard Law Review*, Vol. 127, Nu. 2, 2013, p. 679.

⁴⁵ Cohen, Mathilde, “Sincerity and Reason-Giving: When May Legal Decision Makers Lie”, *Depaul Law Review*, Vol. 59, Nu. 1091, 2010, p. 1097-1098.

⁴⁶ Cohen, Mathilde, “Sincerity and Reason-Giving: When May Legal Decision Makers Lie”, p. 1111.

kararlarını tayin eden belirli birtakım ‘varsayımlara, motivasyonlara ve teorilere’ sahip olabileceği, ancak diğer yandan da kararlarını alenen gerekçelendirmek için çok farklı ‘nedenleri’ olabileceği gerçeğine odaklanılmaktadır. Kamuoyu ile paylaşılan yargısal kararlara ilişkin ‘nedenlerin’ ya da ‘gerekçelerin’ yasaya uygun biçimde tezahür ettiği düşünülmektedir. Ancak bir karara esas teşkil eden ‘gerçek nedenlerin’ hukuki kurallar çerçevesinde ele alınmasının gereğine rağmen yargısal kararların ‘politik, ekonomik, ahlaki, felsefi veya birtakım dini tercihlere’ dayandığını öne süren görüşler de bulunmaktadır.⁴⁷

Tam da bu noktada Jerome Frank (1889-1957) ve diğer realist hukuk kuramcıları,⁴⁸ yargısal karar ve/ya görüşün,⁴⁹ yargıcın düşüncesine göre kararı temellendiren nedenlerin *ex post facto* (olaydan sonra ve geriye dönük) açıklaması olarak değerlendirilmesine kuşkuyla yaklaşmaktadır.⁵⁰ Hatta öyle ki J. Frank, yargısal kararların yargıçların sonuçlara nasıl ulaştıklarına dair oldukça sınırlı düzeyde bir bilgi sunduğunu öne sürmektedir. Ona göre yargısal kararlar, genellikle olaydan sonra ve geriye dönük (*ex post facto*) olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle yargısal kararlar, bir anlamda ‘sansürlenmiş’ açıklamalardır (*censored expositions*).⁵¹ Bu kuramsal yaklaşım, kararın ‘gerçek gerekçelerinin’ genellikle kasıtlı veya bilinçsiz olarak yanıltıcı olduğunu öne sürmektedir. Gerekçelendirme sürecinde yargıçların, ‘mahkemelerin gerçek kararını sönmülmek üzere tasarılanmış teorilere, kurgulara ve doktrinlere başvurdukları dile getirilmektedir. Realist hukuk kuramcıları, yargı kararlarının altında yatan ‘gerçek gerekçeler’ hakkında görüşlere de yer vermektedir. Örneğin yine, realist hukuk kuramcılarında Felix Cohen (1907-1953) yargısal karar edimini ‘*hukuk mantığı kisvesine gizlenmiş basit bir ekonomik önyargı*’ olarak nitelendirmektedir.⁵²

Realist hukuk kuramcıları, yargısal kararların ‘kurallar’ ya da ‘emsal kararların’ mantıksal sonucu olmadığını; mantıksal çıkarım ve öğretisel analizlerin kararları belirlemekten ziyade ‘rasyonelleştirdiğini’ öne sürmektedir.

⁴⁷ Cohen, Mathilde, “Sincerity and Reason-Giving: When May Legal Decision Makers Lie”, p. 1096.

⁴⁸ Realist hukuk kuramcıları ‘hukukun belirliliğine’ ve ‘bilinirliğine’ kuşkuca bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bu doğrultuda hukukun, hukuk uygulayıcılarının faaliyetlerinden ibaret olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Bkz., Gürkan, Ülker, *Hukuki Realizm Akımı*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1967, s. 3.

⁴⁹ Yargısal karar/hüküm (*judgment*), mahkemenin tarafların hak ve yükümlülüklerine ilişkin nihai tespitidir. Diğer yandan yargısal görüş (*opinion*) ise, yargıcın ilgili gerçeklere göre gerekçelerini ortaya koymasıdır. Bkz., <https://www.lawprose.org/lawprose-lesson-165-ruling-vs-opinion-vs-judgment-etc/>, Erişim tarihi: 15.05.2021.

⁵⁰ Waldron, Jeremy, “Public Reason and Justification in the Courtroom”, *Journal of Law, Philosophy and Culture*, Vol. I, Nu. 1, 2007, p. 125-127.

⁵¹ Frank, Jeromy, “What Courts Do in Fact”, Part One, *Illinois Law Review*, Vol. 26, Nu. 6, 1931-1932, p. 653.

⁵² Bkz., Waldron, Jeremy, “Public Reason and Justification in the Courtroom”, p. 125-127.

Bu noktada realist kurama göre, yargısal kararların asıl belirleyicileri ‘çevre koşulları, karakter özellikleri, huy, çeşitlenen menfaatler, cinsel dürtüler ve yaygın ideolojiler’ gibi birtakım unsurlardan oluşmaktadır.⁵³ Yargısal kararın asıl belirleyicilerine yönelik bu düşünce, realist kuramın ‘hukuki belirsizlik’ tartışmasının da temelini teşkil etmektedir.

Nitekim realist hukuk kuramının temsilcileri, ‘hukuki belirsizlik’ tartışmasında, salt formalist yöntemin yetersiz olduğunu öne sürmektedir. Bundan ötürü realist kuram, bir yargıcın karara varmasını mümkün kılan ‘yöntem’ bilgisini ve ilgili kararın gerekçelendirilmesini temel mesele olarak kabul etmektedir.⁵⁴ Realistlerin ‘belirsizlik’ argümanı, tümdengelimsel usavurmanın ve mekanik hukuk düşüncesinin tek başına davaların sonucunu belirleyemeyeceğini öne sürmektedir.⁵⁵ Nitekim realist kuramcılara göre, yargıçların karara varma süreci, tümdengelimli bir argüman olarak yeniden inşa edilememektedir. Zira yargısal kararlar, bir metin içerisinde sunulmak amacıyla saltlıkla rasyonelleştirilen ‘irrasyonel’ tutumlarla belirlenmektedir. Realist teze göre yargıçlar, genel hukuk kuralları çerçevesinde karar vermek yerine her zaman uygun gördükleri biçimde kararlarını yapılandırmaktadır. Onlara göre bu durum, pratik akıl yürütmenin mantıksal modelinin yargı kararlarının gerekçelendirilmesinde uygulanamaz olduğunu kanıtlamaktadır. Öyle ki bu noktada realist kuramcılar, yargı kararlarının tümdengelimli olarak gerekçelendirilmediğini; mantıksal çıkarımın ve rasyonalitenin yargıçların pratik muhakemesiyle ilişkili olmadığını öne sürmektedir.⁵⁶

Bunun karşısında pozitivist kurama göre, bir yargısal kararı temellendirmek için ilgili olguların açıklanmasının yanı sıra, hukuksal normlara da ihtiyaç bulunmaktadır. Bu düşünce, yargıçların belirli normları benimseme gerekçesini açıklayan nedenlerle ilgili ampirik bir önerme değil daha çok gerekçelendirme kavramının analizinin bir sonucudur. Pozitivist kuramcılarının yargısal gerekçelendirmeye ilişkin tezi, biçimsel ve nesnel anlamda gerekçelendirmeye atıfta bulunmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında pozitivist kuramda temel mesele, mantıksal anlamda bir argüman modelinin uygulanabilirliğine ilişkindir.⁵⁷

⁵³ Türkbağ, Ahmet Ulvi, “Amerikan Hukuki Realizm Akımı”, *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 2002, Sy. 4, s. 89. Ayrıca bkz., Kılıç, Muharrem, “Hukuki Realizm Perspektifinden Hukuk Öğretiminin Sorunsallaştırılması”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 31, 2017.

⁵⁴ Rumble, Wilfrid E., “Rule-Scepticism and the Role Of the Judge: A Study of American Realism”, *Journal of Public Law*, Vol. 15, 1966, p. 270.

⁵⁵ Hasnas, John, “Back to the Future: From Critical Legal Studies Forward to Legal Realism, or How Not to Miss the Point of the Indeterminacy Argument”, *Duke Law Journal*, Vol. 45, Nu. 84, 1995, p. 88.

⁵⁶ Bkz., Redondo, Cristina, *Reasons For Action and The Law*, p. 153-154.

⁵⁷ Redondo, Cristina, *Reasons For Action and The Law*, p. 156.

Bu kapsamda pozitivist hukuk kuramcısı Hart, yargıçların bazen hukuku ‘bulmak’ yerine ‘yaptıkları’ iddiasını öne süren realist kuramcıların tezine katılmaktadır. Aynı zamanda ünlü kuramcı, realistlerin formalizm eleştirisine ve ‘mekanik hukuk’ anlayışına da saygı duymaktadır.⁵⁸ Gerekçelendirme ve özelde rasyonel gerekçelendirme üzerinde duran Hart’a göre rasyonel temellendirme, yargıçların ve/ya diğer uygulayıcıların düşünsel süreçlerini tayin eden bir gereklilik olarak kabul edilmektedir.⁵⁹

Sonuç olarak, karar alma ve bu kararları gerekçelendirme noktasında yargıçların bir ‘içgörü’ oluşturma amacını taşıyan bu kuramsal tartışmalar, karar alma süreçlerine ilişkin bir çözümlenmeye yer vermektedir. Bu noktada realist kuramda, yargıçların salt kural-merkezli değil, pratik yorum dinamiklerini de dikkate almak suretiyle kararlarını yapılandırdıkları görülmektedir. Her ne kadar realist kurama göre, yargısal kararların asıl belirleyicileri olarak birtakım yanal unsurlar veya değişkenler gibi çeşitlenen faktörlerden söz edilse de karar alma sürecine yönelik olarak izlenmesi gereken birtakım kuralların varlığından söz edilebilir. Zira yargısal edim, kendinde birtakım usamlama formlarını barındıran mantıksal bir karar alma sürecine tekabül etmektedir. Yargısal kararların gerekçelendirilmesinin, salt yasal normlar ve mantıksal kurallar üzerinden değil, aynı zamanda bir yorumlama çabası içerisinde genel hukuk ilkelerine referansla temellendirilmek suretiyle yapılandırılması gerekmektedir.

3. Demokratik Siyasal Meşruiyet Açısından Gerekçelendirme Edimi

Modern liberal demokratik sistemlerde gerekçe sunma yükümlülüğü, siyasal meşruiyet ilkesi açısından bir ‘gereklilik’ olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim liberal demokrasi savunucuları, ‘gerekçelendirme ediminin’ demokratik bir devletin temel unsurunu teşkil ettiğini öne sürmektedir. Öyle ki liberal kuramcılara göre ‘hukuki gerekçelendirme’, bir demokrasinin siyasi ve ahlaki meşruiyeti açısından önem arz etmektedir. Bu kapsamda özellikle yargıçların, kararların gerekçelendirilmesi noktasında yasal ve ahlaki yükümlülükleri bulunmaktadır. Hatta öyle ki bu yükümlülüklerinden ötürü yargıçlar, ilgili literatürde ‘model karar vericiler’ (*model reason-givers*) olarak nitelendirilmektedir. Bu modellemeye örnek sadedinde Rawls’un kamusal aklının bir ‘örneği’ olarak Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi (*Supreme Court of the United States*) ile Dworkin’in üstün niteliklere sahip ‘Yargıç Herkül’ü kaydedilmektedir.⁶⁰

⁵⁸ Shaw, Geoffrey C., “H. L. A. Hart’s Lost Essay: Discretion and The Legal Process School”, p. 686.

⁵⁹ Shaw, Geoffrey C., “H. L. A. Hart’s Lost Essay: Discretion and The Legal Process School”, p. 707.

⁶⁰ Bkz., Cohen, Mathilde, “When Judges Have Reasons Not to Give Reasons: A Comparative Law Approach”, p. 496-497.

Aynı zamanda bazı liberal demokrasi kuramlarında yargıçlar, ‘gerekçelendirme kahramanları’ olarak nitelendirilmektedir. Anglo-Amerikan hukuk sisteminde çoğu yargıcın, demokratik seçim usulüyle göreve gelmemesinden ötürü, geleneksel anlamda demokratik bir soydan (*democratic pedigree*) yoksun olduğu öne sürülmektedir. Seçim yoluyla göreve gelmeyen yargıçların ‘hesap verebilirlik’ açısından bir bağışıklığı söz konusu olmasına rağmen, bazı demokrasi kuramcıları yine de mahkemeleri ‘müzakereci kurumlar’ (*deliberative institutions*) olarak değerlendirmektedir. İlgili kuramcılar, mahkemelerin meşruiyetinin⁶¹ ‘gerekçelendirme edimiyle’ tesis edilmesinin gereğine işaret etmektedirler. Yine bazı başkaca demokrasi kuramcıları, yasama meclislerinden farklı olarak mahkemelerin kapalı oturumlarda karar veriyor olsalar da yargısal süreçlerin çoğunun kamuoyuna açık olduğunu vurgulamaktadır.⁶²

Liberal demokrasi kuramcıları yargıçların, yargı kararlarını Anayasa veya kanunlarda yer alan demokratik eylemlerle ilişkilendiren gerekçelerinin siyasal meşruiyet noktasında bir araç olarak işlev gördüğünü öne sürmektedir. Buradaki temel düşünce, mahkemelerin kamuoyuna deklare etmiş olduğu kararların yurttaşlar tarafından meşru olarak algılanmasıdır. Burada yargısal kararların gerekçeleri, yurttaşların yasanın içkin otoritesine bağlılığını olanaklı kılmaktadır. Böylelikle yargısal meşruiyet mekanizması, bir kamusal ‘ikna mekanizması’ olarak işlev görmektedir. Bu kapsamda Rawls’un ‘kamusal akıl doktrini’ ile Dworkin’in ‘anayasal demokrasiden’ oluşan iki liberal kuram, demokratik hukuk devletinde ‘gerekçelendirme ediminin’ önemini

⁶¹ Amerikalı akademisyenler Dan Simon ve Nicholas Scirich yargısal kararların meşruiyetine ilişkin bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışma, yurttaşların mahkeme kararlarını nasıl değerlendirdiklerine dair bir ön bilgi sunmayı amaçlamaktadır. İlgili çalışma kapsamında ‘bir hakem, bir yargıç ve bir temyiz yargıcı’ tarafından verilen üç kararın özeti, meslekten olmayan yedi yüz katılımcıya sunulmuştur. Katılımcılara sunulan dosyada davanın avukatları tarafından geliştirilen üç ana argüman; mahkeme kararı ve bu kararın gerekçeleri yer almaktadır. Katılımcılara daha sonra yargı kararının meşruiyetini değerlendirmek için olaya ilişkin yasa maddeleri verilmiş ve son olarak katılımcılara ilgili davada nasıl karar verecekleri sorulmuştur. Çalışma neticesinde ortaya çıkan temel bulgulardan birisi; katılımcıların karara yönelik değerlendirmelerinin, yargıçların kararlarının sonuçları ile katılımcıların tercih ettiği sonuçlar arasındaki uyumdan büyük ölçüde etkilenmesi olarak kaydedilmiştir. Katılımcıların yargıcın vermiş olduğu kararla hemfikir olduklarında akıl yürütme tarzının meşruiyet derecelendirmeleri üzerinde hiçbir etkisi olmadığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların yargıcın vermiş olduğu karara iştirak etmemeleri durumunda, sunulan gerekçeler meşruiyet derecelendirmelerinde etkili olmuştur. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz., Simon, Dan; Scirich, Nicholas, “Lay Judgements of Judicial Decision-Making”, Legal Studies Research Paper Series, 2011; Scirich, Nicholas, “Styles of Argumentation in Judicial Opinions (Legitimizing Judicial Decisions)”, *Annual Review of Law and Social Science*, Vol. 14, Nu. 1, 2018, p. 6.

⁶² Cohen, Mathilde, “When Judges Have Reasons Not to Give Reasons: A Comparative Law Approach”, p. 499.

ortaya koymaktadır.⁶³ Bu bölümde ilk olarak Rawls'un doktrini daha sonra da Dworkin'in kuramı çerçevesinde 'gerekçelendirme edimi' tartışmaya konu edilecektir.

a. Rawls'un Kamusal Akıl Doktrini

Gerekçeli karar ile demokrasi arasındaki ilişki, özellikle Rawls'un 'kamusal akıl' (*public reason*) kavramı çerçevesinde siyaset teorisi ve felsefesinde tartışılmaktadır. Bu doktriner yaklaşıma göre, 'kamusal gerekçelendirme' liberal siyasal sistemin özünü oluşturmaktadır. Öyle ki söz konusu siyasal kuram, genellikle 'gerekçelendirici liberalizm' (*justificatory liberalism*) olarak adlandırılmaktadır.⁶⁴ Rawls'un siyasal kuramının merkezinde, 'uygun bir adalet anlayışının geliştirilmesi' ve 'hoşgörüyü meşrulaştıran gerekçelerin belirlenmesi' olmak üzere iki temel tez bulunmaktadır. Rawls, bu iki temel tezi liberal çoğulcu toplum için esaslı unsurlar olarak değerlendirmektedir. 'Uygun bir adalet anlayışı' geliştirme noktasında Rawls, iki adalet prensibi olan 'özgürlük ilkesi' ile 'fark ilkesinden' oluşan 'hakkaniyet olarak adalet' (*justice as fairness*) fikrini öne sürmektedir.⁶⁵ Rawls'un liberal devlet anlayışına göre, siyasal iktidarın kullanımı, ancak hükümet eden erkin idari işlem ve eylemlerini meşru kılan gerekçeler sunması durumunda meşruiyet zeminine kavuşmaktadır. Burada 'kamusal akıl', anayasal demokratik bir hükümetin yurttaşları ve onların birbirleriyle ilişkilerini tayin eden temel 'ahlaki' ve 'siyasi' değerleri dikkate almaktadır.⁶⁶

Rawls'a göre, 'kamusal akıl' demokratik siyasal toplumun karakteristik özelliğini oluşturmaktadır. Burada 'kamusal akıl', eşit yurttaşlık fikrini paylaşan ve bu konuda uzlaşan 'yurttaşların akli' olarak nitelendirilmektedir. 'Kamusal aklın' konusunu 'kamuoyunun ortak iyiliği'; içeriğini ise 'siyasal adalet anlayışı' oluşturmaktadır. 'Kamusal aklın' sınırlamalarının, 'arka plan kültüründe'⁶⁷ değil, 'kamusal siyasi forumda' geçerlilik arz ettiği

⁶³ Cohen, Mathilde, "When Judges Have Reasons Not to Give Reasons: A Comparative Law Approach", p. 500.

⁶⁴ Cohen Mathilde, "Reason-Giving in Court Practice: Decision-Makers at the Crossroads", p. 83.

⁶⁵ Gentry, Glenn, "Rawls and Religious Community: Ethical Decision Making in the Public Square", *Christian Bioethics*, Vol. 13, Nu. 2, 2007, p. 173.

⁶⁶ Cohen, Mathilde, "When Judges Have Reasons Not to Give Reasons: A Comparative Law Approach", p. 501.

⁶⁷ Kamusal kültürün, bir anayasal rejimin siyasal kurumlarını ve bunların geleneksel kamusal yorumlama biçimlerini (yargı dahil) ve yaygın olarak bilinen tarihi metin ve belgeleri içerdiğini öne süren Rawls, bütün kapsamlı doktrinlerin, sivil toplumun "arka plan kültürü" olarak ifade ettiği alana ait olduğunu savunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz., Rawls, John, *Politik Liberalizm*, (çev. Mehmet Fevzi Bilgin), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 2019, s. 59.

ifade edilmektedir. Bu noktada kamusal akıl, ‘kamusal gerekçelendirmeyi’ amaçlamaktadır. Bu yönüyle kamusal aklın amacı, tüm idari tasarruflar ve yargısal kararların ‘gerekçelendirilmesi’ olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶⁸

Tam da bu noktada liberal demokratik devlet yapılarında devletlerin siyasal meşruiyetini temin etme noktasında kamusal aklın temel bir bileşen olduğunu öne süren Rawls’ın⁶⁹ teorisine göre, Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi kamusal aklın bir ‘örneğini’ oluşturmaktadır.⁷⁰ Yüksek Mahkemenin kamusal aklın örneğini oluşturmasını iki temel gerekçe üzerinden açıklayan Rawls’a göre ilk gerekçe; Mahkemenin en son ve en üst karar verme mercii olmasıdır. Bundan ötürü Yüksek Mahkeme nihai yorum mercii olup, vermiş olduğu kararlar bağlayıcıdır. Bu yönüyle de Yüksek Mahkeme ‘kamusal akla’ uygunluk arz etmektedir. Düşünürü göre ikinci gerekçe ise, Yüksek Mahkeme’nin ‘kamusal aklın timsali’ olarak görülmesidir. Söz konusu iki gerekçe ile kamusal akıl arasındaki ilişki, anayasacılığın temel ilkeleri ile izah edilmektedir.⁷¹

Bu anlayış çerçevesinde mahkemelerin rolü, yalnızca ‘savunmacı’ değil aynı zamanda ‘kurumsal temsilcisi’ olduğu ‘kamusal aklın’ politik etkisini sürdürmektir. Bu durum, ‘kamusal aklın, mahkemenin kullandığı yegâne akıl olması’ anlamına gelmektedir.⁷² Nitekim yurtttaşlar ve yasama meclisi temsilcileri anayasal sorunlar ve temel adalet meseleleri gündeme geldiğinde kendi görüşlerini uygun biçimde demokratik oylamaya tabi tutabilmektedir. Ancak demokratik tercihlerini ve bunların saikini ‘kamusal akıl’ nezdinde gerekçelendirme ve kararlarında kullandıkları zeminleri tutarlı bir bütünlük halinde sunma zorunlulukları bulunmamaktadır. Öte yandan yargıçların görevi ise, tercihlerini ‘kamusal akıl’ nezdinde gerekçelendirme ve kararlarına esas teşkil eden durumları bir bütünlük halinde açıklamaktır. Bu görevi icra ederken yargı mensupları ne başka bir akla ne de siyasal olanların dışında başka bir değere müracaat etmek durumundadır. Bu noktada yargıçlar; ‘anayasal yargıya konu olan davalar, diğer yargısal pratikler ve teamüllerin’ gerektirdiği şekilde hareket etmek zorundadır.⁷³

Sonuç olarak Rawls’un kamusal aklın bir temsilini oluşturan mahkemelere duymuş olduğu saygı, yargı mercilerinin kararlarını gerekçelendirme yükümlülüğünden kaynaklanmaktadır. Görüş birlikleri ve muhalif görüşler de

⁶⁸ Freeman, Samuel, “Public Reason and Political Justifications”, *Fordham Law Review*, Vol. 72, Nu. 5, 2004, p. 2021-2022.

⁶⁹ Rawls, John, *Law of Peoples with The Idea of Public Reason Revisited*, Harvard University Press, Massachusetts 1999.

⁷⁰ Freeman, Samuel, “Public Reason and Political Justifications”, p. 2067.

⁷¹ Rawls, John, *Politik Liberalizm*, s. 268.

⁷² Rawls, John, *Politik Liberalizm*, s. 268.

⁷³ Rawls, John, *Politik Liberalizm*, s. 269.

dahil olmak üzere, yazılı olarak yayımlanan kararların verilmesi, Rawls'un liberal siyasal bir toplumda yeniden canlanmanın demokratik işleviyle uyumluluk arz etmektedir.⁷⁴

b. Dworkin'in Anayasal Demokrasi Anlayışı

Ünlü modern hukuk kuramcılarında Dworkin, 'müzakereci demokrasi' anlayışına benzer biçimde 'anayasal demokrasi' kuramını savunmaktadır. Dworkin,⁷⁵ mahkemeleri modern siyasi toplumların 'temel kurumları' olarak tanımlamaktadır. Düşünür, mahkemelerin özellikle de yüksek mahkemelerin kamusal argümanları yetkinlikle ele aldığı kanaatini taşımaktadır. Yargıçların belirli 'ilke meseleler' üzerine verecekleri kararların temelde siyasal alanın 'katılımcı' niteliğini güçlendirebileceğini öne sürmektedir. Dworkin'in 'dürüstlük' (*integrity*) olarak nitelendirdiği 'siyasal meşruiyet' anlayışı da mahkeme merkezli bir düşünce olarak tezahür etmektedir.⁷⁶

Düşünürün haklar teorisi, yargılama kurumunun yapısını betimsel olarak ele almakta ve bu yapı için siyasi bir gerekçe sunmaktadır. Bir diğer ifadeyle 'ilkeler' ile 'politikalar' arasındaki bu ayırmadan, yargıçların davalara nasıl karar verdiklerine ilişkin bir açıklama ve nasıl karar vermeleri gerektiğine dair de bir çerçeve ortaya çıkmaktadır. Dworkin'e göre yorumlama, bir 'sorumluluk' ve 'değer' meselesi olarak kabul edilmektedir. Bundan ötürü 'yorumlayan özne' olarak yargıç, kararını belirleme sürecinde belirli bir yasa maddesini değerlendirmek durumundadır. Aynı zamanda yargıç, ilgili 'değeri' destekleme sorumluluğunu da üstlenmelidir.⁷⁷

'Yorumlayan özne' olarak yargıçlar, bir kuralın bakmakta oldukları davaya uygulanabilirliğini gerekçelendirilmiş kararlarında göstermek durumundadır. Hukuk kuralının anlamının açık olmadığı durumlarda kuralın ilave yorumunun somut olay için zorunlu olması nedeniyle farklı görüşlerin bulunması olanaklıdır. Yorumu gerekli kılmayan kolay davalarda (*easy case*) yargıçların yalnızca olguları ve uygulanacak hukuk kuralını zikretmeleri yeterlilik arz etmektedir. Yorumun gerekli olduğu zor davalarda (*hard cases*)

⁷⁴ Cohen, Mathilde, "When Judges Have Reasons Not to Give Reasons: A Comparative Law Approach", p. 502.

⁷⁵ Dworkin'in yetkin bir hukuki muhakeme biçimine dair çözümlemesi için bkz., Reeves, Anthony R., "Reasons of Law: Dworkin on the Legal Decision", *Jurisprudence*, Vol. 7, Nu. 2, 2016.

⁷⁶ Cohen, Mathilde, "When Judges Have Reasons Not to Give Reasons: A Comparative Law Approach", p. 503.

⁷⁷ Silva, Jaqueline M., "Integrity and Consistency of Court Decisions in Ronald Dworkin's Framework As A Way of Tackling The Problem Involving Conflict Between Fundamental Indigenous Rights and The Legal Certainty of Landowners", *Revista Brasileira de Direito*, Vol. 12, Nu. 1, 2016, p. 28.

ise, ilgili yorumu temellendiren ya da bunun gereğini ortaya koyan ilave bir gerekçelendirme sunulması gerekmektedir. Bu noktada yargıçlar, ilgili hukuk kuralının spesifik bir yorumunu seçme nedenlerini açıklamak durumundadır.⁷⁸

Tam da bu noktada hukuki gerekçelendirme ve tartışma açısından hem Hart hem de Dworkin, ‘zor davaların’ varlığını kabul etmektedir. ‘Zor davalarda’ yargıçlar, mevcut dava açısından geçerli olan hukuk kuralının doğru biçimde formüle edilmesi noktasındaki kabullerini gerekçelendirmek durumundadır. Hart, ‘zor davalarda’ çeşitli çözümlerin savunulabileceğini ve yargıcın hukuk açısından tercih edilecek kararı gerekçelendirmesi gerektiğini kabul etmektedir.⁷⁹ Öte yandan Dworkin ise, sistemsel olarak hukukun, ‘takdir yetkisini’ gerekli kılacak biçimde salt kurallar manzumesinden oluşmadığını öne sürmektedir. Ona göre hukuk uygulaması, kuralların yanı sıra ‘ilkelerin’ de yorumsal işlev icra ettiği sistemsel bir bütünlük oluşturmaktadır. Bu noktada ‘ilkeler’, hukuk kurallarının ‘temeli, meşruiyet kaynağı ve yanı sıra gerekçesi’ olarak da işlev görmektedir. Bundan ötürü özellikle ‘zor davalarda’ ilgili uyumsuzluğa uygulanacak olan hukuk kuralını yetersiz bulması durumunda yargıç, ‘hukuk ilkelerine’ bağlı biçimde hukuk uygulamasını gerçekleştirmek durumunda kalmaktadır.⁸⁰

Sonuç olarak Dworkin, yargısal karar verme sürecinde demokratik meşruiyete referansta bulunmakta ve bir siyasi topluluğun normatif seçimlerinin ‘sabit ve tutarlı’ olması gerektiğini öne sürmektedir. Bundan ötürü Dworkinci yaklaşıma göre yargıçlar, vermiş oldukları yargısal kararları gerekçelendirmek durumundadır. Rawls ve Dworkin’in teorilerinde işaret edildiği üzere mahkemeler, kararlarını gerekçelendirmek durumunda olmalarından ötürü ‘model akıl yürütenler’ olarak kabul edilmektedir.⁸¹

4. Argümantasyon Teorileri: Yargısal Kararların Gerekçelendirilmesine Yönelik Yaklaşımlar

Kavramsal açıdan argümantasyon; ‘gerekçelendirme, kanıt getirme, bir tezi destekleme, kararı haklı gösterme veya eleştirme olanağı sunan uslamaların bütünü’ olarak tanımlanmaktadır. Pratik bir tartışmanın zeminini teorik bir altyapı üzerine kuran argümantasyon; ‘hukuki bir tartışmada kanaat getirerek karşı tarafı ikna etmeyi, tarafların uzlaşmasını hedefleyen ve bunun için

⁷⁸ Feteris, Eveline T., *Fundamentals of Legal Argumentation: A Survey of Theories on the Justification of Judicial Decisions*, p. 5.

⁷⁹ Bkz., Dworkin, Ronald, *Taking Rights Seriously*, Harvard University Press, 1977, p. 81. Feteris, Eveline T., *Fundamentals of Legal Argumentation: A Survey of Theories on the Justification of Judicial Decisions*, p. 5.

⁸⁰ Dworkin, Ronald, *Taking Rights Seriously*, p. 81.

⁸¹ Cohen, Mathilde, “When Judges Have Reasons Not to Give Reasons: A Comparative Law Approach”, p. 504.

elverişli akıl yürütme araçlarını gösteren normatif ve rasyonel bir teori' olarak ifade edilmektedir.⁸²

Argümantasyon, muhatabı ikna etmeye veya inandırmaya yönelik biçimde geliştirilen argümanlarla kurulan bir usullama formudur. Öyle ki yargıç; verdiği kararın hukuka uygun olduğunu kanıtlamak için; avukat, müvekkilinin eyleminin doğru olduğuna yargıcı inandırmak için; doktor, hastasını ameliyatın gerekliliğine ikna etmek için; siyasetçi, seçilmek için; matematikçi, bir teoremi ispat etmek için; satıcı, mallarını pazarlamak için; baba, oğlunu yaptığının yanlış olduğuna ikna etmek için argümanlar ileri sürmek durumundadır.⁸³ Bu noktada 'normu, önermeyi ya da bir inancı' 'kanıtlayan' argümantasyon ile amacı birilerini 'ikna etmek' olan argümantasyon olmak üzere iki temel argümantasyon türünden bahsedilmektedir. İlk argümantasyon türünün modeli, bir matematikçinin mantıksal ameliyesi ile özdeşlik arz eden argümantasyon modelidir. İkinci argümantasyon türüne karşılık gelen eylem ise, daha çok psikolojik niteliktedir. Bu argümantasyon türünün amacı ise, belirli bir düşünce ya da his durumu yaratmaktır.⁸⁴

Tam da bu noktada yirminci yüzyıl hukuk kuramında hukuki argümantasyona artan ilginin temel nedenlerinden birisi, yargıcın görev niteliğinin değişkenlik göstermesi olarak kaydedilebilir. Daha öncesinde Montesquieu'nun (1689-1755) 'güçler ayrılığı doktriniyle'⁸⁵ uyarlı biçimde yargıcın görevi, yasa koyucu tarafından açık ve net biçimde formüle edildiği varsayılan normların somut olaya uygulanması olarak belirlenmiştir. Ancak yirminci yüzyılda yasa koyucunun ve yargıcın görevlerine ilişkin anlayış köklü bir değişime uğramıştır. Yasa koyucunun her bir toplumsal olayı öngörmesinin olanaksızlığından ötürü yargıçlar, hukuk normlarını yorumlama ve tikel davalar açısından somut normları formüle etme görevini üstlenmiş bulunmaktadır. Buna göre yargıçlar, artık kararı otomatik olarak genel kuraldan çıkaran 'hukukun ağzı' (*mouth of the law*) olarak görülmemekte, yalnızca tikel dava bağlamında hukuk kuralının anlamını belirlemektedir. Bu anlayışa göre, hukuk kurallarının bağlamdan bağımsız bir anlamı bulunmamaktadır. O yüzden yargıç, yalnızca tikel davalarda hukuk kuralının anlamına ilişkin değerlendirmeler yapmak durumundadır. Bu karar verme sürecinde yargıçların

⁸² Metin, Sevtap, "Hukuksal Argümantasyon Teorisi ve Hukuk Uygulamasındaki Görünümü", *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 8. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2003, s. 136. Ayrıca bkz., Heper, Altan, "Hukuki Argümantasyon Teorisi", *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 16. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2008, s. 289.

⁸³ Bulygin, Eugenio, "Hukuki Argümantasyon Kuramına Karşı Normatif Pozitivizm", (çev. Gökçe Çataloluk *İstanbul Hukuk Mecmuası*, C. LXVI, S. 2, 2008, s. 87.

⁸⁴ Bulygin, Eugenio, "Hukuki Argümantasyon Kuramına Karşı Normatif Pozitivizm", s. 87.

⁸⁵ Bkz., Montesquieu, *Kanunların Ruhunu Üzerine*, (çev. Şevki Özbilen), Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2014, s. 174 vd.

belirli bir ‘takdir yetkisi’ bulunmaktadır. Yargıç söz konusu ‘takdir yetkisini’ ne şekilde kullandığını gereççeli kararında açıklamak zorundadır. Bunun yanı sıra yargıçlar, kararlarının gereççelendirilmesinde, somut olay açısından hukuk kuralının yorumlanması ve formülasyonuna ilişkin mülâhazalarını da ortaya koymak durumundadır.⁸⁶

Hukukun yorumlanması noktasında hukuki argümantasyon teorileri, yargısal kararların gereççelendirilmesinin yalnızca formel terimlerle yürütülmemesini, aynı zamanda kararların maddi, pragmatik ve hatta diyalojik açıdan değerlendirilmesini öne sürmektedir.⁸⁷ Nitekim yargılama sürecinde gereççelendirme edimi, karar lehine bir argümantasyon tesis etme amacı gütmektedir. Bu amaç doğrultusunda yargıçtan, davaya konu olay dolayımında türetilen hukuk normunun yeterli biçimde gereççelendirmesi beklenmektedir. Bu noktada gereççelendirme biçimleri ise, çeşitlenen yasal bağlamlarda ve hukuk kültürlerinde hukuki yorumlamadaki muhakeme yöntemleri ve türleriyle ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır.⁸⁸

Eveline T. Feteris, hukuki kararların rasyonel biçimde gereççelendirilmesi noktasında ‘mantıkçı, retorik ve diyalojik’ olmak üzere üç tür argümantasyon yaklaşımını ele almaktadır. Bu yaklaşımlar hukuki argümantasyon ve gereççelendirmenin temel yapılarının farklı türlerinin teorik temsilini sunmaktadır. Bu çerçevede mantıkçı yaklaşımda, gereççelendirmenin temelindeki argümanın mantıken geçerli bir argüman olarak yeniden yapılandırılabilir olması hukuki gereççelendirmenin ‘kabul edilebilirlik’ unsurunu oluşturmaktadır. Mantıkçı yaklaşımın hukuki argümantasyonun formel yönlerini vurgulamasına yönelik kuramsal tepkiyi temsil eden retorik yaklaşım; daha çok ‘argümanların içeriğine’ ve ‘kabul edilebilirliğin bağlama bağlı yönlerine’ vurguda bulunmaktadır. Bu yaklaşıma göre gereççelendirmenin ‘kabul edilebilirliği’, gereççenin hitap ettiği dinleyici kitlesine⁸⁹ bağlı olarak değerlendirilmektedir. Son olarak, diyalojik yaklaşımda ‘hukuki argüman, hukuki bakış açısının kabul edilebilirliğini diyalogun bir parçası olarak görmektedir.’ Bu yaklaşım, yasal gereççelendirmenin biçimsel ve maddi boyutlarının yanı sıra, usul boyutunu da dikkate almaktadır.⁹⁰

⁸⁶ Feteris, Eveline T., *Fundamentals of Legal Argumentation: A Survey of Theories on the Justification of Judicial Decisions*, p. 3.

⁸⁷ Aienza, Manuel, “Hukuki Pozitivizm Sürdürülebilir Bir Hukuk Kuramı Mıdır?”, (çev. Gökçe Çataloluk), *İstanbul Hukuk Mecmuası*, S. 2, 2008, s. 364.

⁸⁸ Feteris, Eveline T., *Fundamentals of Legal Argumentation: A Survey of Theories on the Justification of Judicial Decisions*, p. 2.

⁸⁹ Karaca, Meriç Seyhan, “Perelman’ın Yeni Retorik’inde Dinleyici Kitlesinin Rolü”, *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 26. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2014. Perelman, Chaim; Olbrechts-Tyteca, Lucie, *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*, (trans. John Wilkinson and Purcell Weaver, University of Notre Dame Press, London 1971.

⁹⁰ Dimiřkovsk, Ana, “(Dia)logical Reconstruction of Legal Justification”, p. 160.

Finlandiyalı hukuk kuramcısı Aulis Aarnio da hukuksal yorumların gerekçelendirilmesine dair çözümler yapmaktadır. Hukuk normlarının yorumunun yargı kararlarının oluşturulması sürecinde kritik bir rol oynamasından ötürü Aarnio, normların yorumunun gerekçelendirilmesiyle ilişkili bir teori geliştirmeyi, hukuk teorisinin temel görevlerinden birisi olarak kabul etmektedir. Ancak burada sorun teşkil eden durum, hukuki yorumun gerekçelendirilmesine yönelik koşullarla ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Aarnio'ya göre, gerekçelendirmenin rasyonel olabilmesi için argümantasyon sürecinin rasyonel biçimde yürütülmesi ve bu sürecin nihai sonucunun hukuk camiası tarafından kabul görmesi gerekmektedir. Ona göre hukuki yorumların gerekçelendirilmesiyle ilişkili teori, hukuki tartışmaların rasyonel koşullarını belirleyen *usuli unsura* ve nihai sonucun kabul edilebilirliğini oluşturan *maddi unsura* sahip olmak durumundadır. Aarnio'nun teorisinin usule ilişkin bileşeni, hukuki tartışmaların gerekçeye ilişkin rasyonalite kurallarını formüle etmektedir. Maddi unsura ilişkin bileşen ise, hukuki yorumun sonucunun ne zaman kabul edilebilir olacağını ortaya koymaktadır.⁹¹

Aarnio'nun yorum görüşlerinin gerekçelendirilmesi noktasındaki 'dahili ve harici gerekçelendirme' kavramları önem arz etmektedir. Nitekim yorum görüşünün gerekçelendirme süreci ve diyalogun şekli, 'dahili ve harici gerekçelendirme' kavramlarıyla ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Aarnio'da bir gerekçelendirmenin sağlamlığının koşulu, gerekçelerin rasyonel açıdan kabul edilebilir olmasına bağlılık göstermektedir. Gerekçenin rasyonel olması, tartışmanın rasyonalitesini de gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda 'dahili gerekçelendirmede' yorum, belirli öncüllerden kabul edilmiş çıkarım kurallarına uygun biçimde üretilmektedir. 'Harici gerekçelendirmede' ise, öncüllerin geçerliliği ile 'çıkartım kuralları' gerekçelendirilmektedir. Aarnio'ya göre, hukuk camiası tarafından genel olarak kabul edilen sonucun, yorumun çeşitli kıyaslamalardan tümdengelimli olarak türetilbileceği kuralları belirlemek olanaklı görünmemektedir. Zira onun teorisi, hukuksal bir yorumun gerekçesini değerlendirmek adına çeşitlenen rasyonalite normlarına 'içgörüler' sunmaktadır. Onun teorisinde gerekçelendirmeyi değerlendirirken hem usuli hem de maddi normların etkin olması, genel ve spesifik yasal rasyonalite kriterlerinin dikkate alınması açısından önem arz etmektedir.⁹²

Bir diğer argümantasyon teorisi olarak Aleksander Peczenik'in (1937-2005) hukukta transformasyonlar teorisi (*theory of legal transformations*), hukuki bir kararın rasyonel biçimde gerekçelendirilmesine yönelik sorunları yanıtlamayı amaçlamaktadır. Peczenik'e göre hukuki bir kararı gerekçelendirmek için,

⁹¹ Bkz., Feteris, Eveline T., *Fundamentals of Legal Argumentation: A Survey of Theories on the Justification of Judicial Decisions*, p. 155-157.

⁹² Bkz., Feteris, Eveline T., *Fundamentals of Legal Argumentation: A Survey of Theories on the Justification of Judicial Decisions*, p. 170-172.

kararın salt hukuki gerekçelerle değil, genel rasyonel gerekçelerle de haklılığı gösterilmesi icap etmektedir. Bundan ötürü ona göre, bağlamsal açıdan ‘yeterli hukuki gerekçelendirme’ ve ‘derin gerekçelendirme’ olmak üzere iki farklı gerekçelendirme biçimi bulunmaktadır. Birinci gerekçelendirme biçimi, kararın hukuk geleneği bağlamında yeterince savunulabileceğini göstermektedir. İkinci gerekçelendirme biçimi ise, yasal başlangıç noktalarının ve tartışma kurallarının genel ahlaki gerekçelere atıfta bulunarak savunulabileceğini öne sürmektedir. Peczenik, hukuki bir kararın rasyonel gerekçelendirilmesi adına gerekli olan bu iki gerekçelendirme yöntemi için bir teori geliştirmektedir. Burada iki gerekçelendirme biçimi, onun teorisinin iki bileşeninde yansıtılmaktadır. İlk bileşen, bir yasal gerekçenin hangi gereksinimleri karşılaması gerektiğini açıklamaktadır. İkinci bileşen ise, derin bir gerekçelendirmenin karşılaması gereken gereksinimleri belirtmektedir.⁹³

Sonuç olarak, yargısal bir kararın ‘rasyonel’ biçimde gerekçelendirilmesi noktasında argümantasyon teorileri önemli bir çerçeve sunmaktadır. Argümantasyon teorileri, bir kararın salt hukuki gerekçelerle değil aynı zamanda rasyonel olarak da gerekçelendirilmesi gerektiği düşüncesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Nitekim bu teorilerin amacını, argümanların ‘mantıkçı,⁹⁴ retorik, diyalojik vd.’ zeminde çözümlenmesi ve yetkin biçimde gerekçelendirilmesi düşüncesi oluşturmaktadır. Bundan ötürü yargısal kararların gerekçelendirilmesinde farklı argümantasyon modellerinin ‘tanıtlayıcı, kanıtlayıcı, temellendirici ve ikna edici’ yorumlama aktının, yargısal edimin meşruiyet zemini açısından kurucu bir işlev gördüğü ifade edilebilir.

5. Uygulamada Gerekçe Sorunu: Gerekçesizlik Modelleri

Adil yargılanma hakkının temel bir unsurunu oluşturan ‘gerekçeli karar’ hakkı, yargılama faaliyetinde yoğun biçimde hak ihlallerinin yaşandığı esaslı sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek Anayasa Mahkemesi gerekse de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) yerleşik içtihatlarında ‘gerekçenin mahiyetine, kapsamına ve gerekçesizlik modellerine’ ilişkin kavramsal bir çerçeve oluşturmuştur. Bu kapsamda sunulan makul gerekçenin; davaya konu olay ve olguların mahkemece nasıl nitelendirildiğini, kurulan hükmün hangi nedenlere ve hukuki düzenlemelere dayandırıldığını ortaya koyacak, olay ve olgular ile hüküm arasındaki bağlantıyı gösterecek nitelikte olması gerekmektedir. Zira ‘ tarafların ilgili dava açısından hangi nedenle haklı veya haksız görüldüklerini anlayıp değerlendirebilmeleri adına gerekçenin

⁹³ Feteris, Eveline T., *Fundamentals of Legal Argumentation: A Survey of Theories on the Justification of Judicial Decisions*, p. 176.

⁹⁴ Hukuksal usavurum ve yasaların mantıksal yorumuna ilişkin çözümler konusunda bkz., Atalay, Ahmet Halûk, “Bir Hukuk Mantığı Var mıdır?”, *Hukuk Kuramı*, C. 2, S. 6, Kasım-Aralık 2015.

usûlüne uygun biçimde oluşturulması, hükmün hangi nedenle içerik ve kapsamda verildiğini gösteren, ifadeleri özenle seçilmiş ve kuşkuya yer bırakmayacak açıklıktaki bir gerekçe bölümünün ve buna uyumlu hüküm fıkralarının bulunması’ zorunluluk arz etmektedir.⁹⁵

Ancak yine de yargı kararlarında ‘gerekçe’ olarak nitelendirilen ifadeler, genellikle ‘olayın oluş biçimine, bilirkişi raporundaki açıklamalara, tanık anlatımlarına göre suçun unsurlarının gerçekleştiği, sanığın geçmişteki ve yargılamadaki durum ve kişiliği’ gibi soyut ve genel açıklamalar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹⁶ Bundan ötürü gerekçenin kapsamına ilişkin bir değerlendirme yapılması icap etmektedir. Özellikle genel nitelikteki ifadelerin ve ‘takdire’ ilişkin konuların gerekçe olarak sunulması sorununun üzerinde durulması gerekmektedir.⁹⁷ Bu durum uygulamada birtakım gerekçesizlik motifleri üretmektedir.

Bu kapsamda uygulamada karşılaşılan ilk gerekçesizlik motifi; belirsiz yasa maddelerinin tekrar edilmesi, bilgilenmeyi ve denetlemeyi kısıtlayan bir temellendirme olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahkemelerin, yargılanarak hükme dönüşen bir uyumsuzluğa ilişkin gerekçeleri, bir başka kararın gerekçesi olarak kullanmaları, iç dinamikleri yadsıyan ya da ondan beslenmeyi yok sayan bir diğer gerekçesizlik modelidir. Her bir tekil dava için farklı biçimde düzenlenmesi gereken tutanaklar, ‘kes, kopyala, yapıştır’ yöntemiyle davaların kendine özgülüğünü dikkate almamakta ve her bir olay aynılaştırılarak ya da benzeştirilerek düzenlenmektedir. Her ne kadar bu durum, tarafları ve konuları aynı olan uyumsuzluklarda zaman açısından yargı mensuplarına yarar sağlasa da ‘gerekçe sapmasına’ yol açma riski taşımaktadır. ‘Kes, kopyala, yapıştır’ yöntemiyle benzer tutanaklardan beslenen gerekçeler giderek birbirinden farksızlaşmaktadır. Bu tür gerekçesizlik modeli, teknolojik olanaklara koşut biçimde ortaya çıkan ve giderek etkin ve süreklilik arz eden yapısal bir kusura dönüşmektedir.⁹⁸

Dış gerekçe noksanı ise, yargıcın yargılama sonunda verdiği hükmün dayanağı olan maddi ve hukuki unsurları göstermemesi anlamına gelen bir gerekçesizlik motifidir. Böylece karara esas teşkil eden maddi ve hukuki unsurların gösterilmemesi, ‘tam gerekçesizlik’ durumuna yol açmaktadır. Kararda gerekçeye yer verilmiş olmasına rağmen, gerekçe ile karar arasında mantıksal bir ilişkiselliğin bulunmaması durumu da ‘tam gerekçesizlik’

⁹⁵ İnceoğlu, Sibel, *Adil Yargılanma Hakkı*, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4, Avrupa Konseyi, Ankara 2018, s. 199.

⁹⁶ Aşçıoğlu, Çetin; “Yargıda Gerekçe Sorunu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 48, 2003, s. 110.

⁹⁷ Bkz., Işıktaç, Yasemin; Metin, Sevtap, *Hukuk Metodolojisi*, s. 171-172.

⁹⁸ Şeker, Hilmi, *Esbab-ı Mucibe’den Retoriğe Hukukta Gerekçe*, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2018, s. 1152.

olarak değerlendirilmektedir. Diğer yanda iç gerekçe noksanı ise; dikkate alındığı takdirde kararın sonucunu değiştirecek biçimde esaslı olan unsurların tartışmaya alınmaması durumu olarak ifade edilmektedir. Elde edilen bütün unsurların tek başına ve birlikte değerlendirilmesinde doğru hususlardan hareket edildiği halde, mantıksal açıdan yanlış sonuçlara varılması durumunda da ‘gerekçe noksanı’ bulunmaktadır.⁹⁹

Bu çerçevede uygulamada çok sık rastlanılan somut gerekçeden yoksun biçimde uygulanan ‘tutuklama tedbirine’ ilişkin değerlendirme yapılması gerekmektedir. Bu probleme yönelik olarak farklı çerçevelerde tartışmalar yürütülmektedir. Doktrinde kimi hukukçular ‘uzun yargılama’ sorununu; kimileri suç ve ceza siyasetinde devam eden aksaklıkların bir yansıması olarak ‘tutuklamanın bir cezalandırma aracına dönüşmesini’; diğer bazıları ise ‘ihlas-ı rey’ endişesiyle tutuklama kararlarında somut gerekçe göstermekten imtina edilmesini dikkate sunmaktadır.¹⁰⁰

Ancak yine de tutuklama kararı verilebilmesi için yasada öngörülen koşulların maddi olgularla desteklenecek şekilde ‘gerekçelendirilmiş’ olması gerekmektedir.¹⁰¹ Hukuk uygulamasında tutuklama kararlarında somut gerekçelerin sunulmaması; ‘Cumhuriyet savcısının tutuklama isteminde bulunduğu mutlaka gerekçe göstermesi ve adli kontrol uygulamasının neden yetersiz kalacağını hukukî ve fiili yönleriyle açıklaması gerektiği’ (CMK md. 101/1) hükmüne aykırılık teşkil etmektedir. Ayrıca CMK 289/1-g maddesi uyarınca, bir yargı kararının gerekçelendirilmemesi, temyiz sürecinde ‘mutlak bozma’ nedeni olarak kabul edilmektedir. Yargısal kararların gerekçelendirilme yükümüne ilişkin yukarıda zikredilen yasal düzenlemeler bulunmakla birlikte, yargı pratiğinde ilgili düzenlemelere aykırılık teşkil edecek biçimde ‘gerekçelendirme’ sorunu devam etmektedir. Bu noktada uygulamadan kaynaklanan gerekçelendirme sorununu bertaraf edebilmek adına, etkin bir ‘gerekçe denetiminin’ yapılması icap etmektedir.¹⁰²

Nitekim söz konusu olaylara ilişkin olarak sunulan gerekçeler, tutuklamanın yasal nedenlere uygunluğunu tespit etme işlevi görmektedir. Aynı zamanda ilgili olayda sanığın ve müdafinin, tutuklamanın nedeni konusunda bilgi edinerek etkili bir savunma yapabildiğini ve ilgili itiraz merciinin de

⁹⁹ Işıқтаç, Yasemin; Metin, Sevtap, *Hukuk Metodolojisi*, s. 173.

¹⁰⁰ Şen, Ersin; Özdemir, Bilgehan, “Tutuklama Uygulamalarına Bir Bakış: Tutuklamada Gerekçesizlik Sorunu”, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 87, S. 1, 2013, s. 15.

¹⁰¹ Yenisey, Feridun; Oktar, Salih, “İnsan Hakları Açısından Yakalama ve Tutuklama”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan, C. 21, Özel Sayı, 2019, s. 3153.

¹⁰² Ünver, Yener, “Türkiye’de Ceza Hukukunda Avrupa Hukukuna Uyum Çalışmaları Bağlamında Üçüncü Yargı Paketinin Genel Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, C. 19, S. 2, 2013, s. 422.

denetimini gerçekleştirebilmesini olanaklı kılmaktadır. Bu noktada ifade etmek gerekirse, kararda sunulan gerekçenin, ‘mantıklı ve ikna edici olmasının yanı sıra aynı zamanda olayla ilgili birbiriyle çelişen ifadelerle yer vermemesi’ gerekmektedir. Bundan ötürü salt tutuklama nedeninin -kaçma veya delilleri karartma şüphesi bulunması hali- belirtilmiş olması, kararın gerekçeli olarak yazıldığı anlamına gelmemektedir. Tutuklamaya ilişkin kararlarda hukuki ve fiili nedenlere ilişkin değerlendirmelerde gerekçe göstermek gerektiği halde, uygulamada tutuklama kararları yeterli gerekçe içermemekte, tutuklama halinin devamına ilişkin kararlarda sürekli benzer veya aynı ifadelerle yer verilmekte, kaçma veya delilleri karartma tehlikesine ilişkin gerekçeler hiçbir şekilde açıklanmamaktadır.¹⁰³

Tam da bu noktada tutuklama kararlarında ‘gerekçenin derinliğine’ ilişkin olarak ilk derece mahkemesinin olayla ilgili delillerinin gerekli ölçüde ve mahkemenin tutukluluk durumunun devamı hakkındaki kararının uygunluğunu denetlemesini olanaklı kılacak biçimde ayrıntılı olması gerektiği ifade edilebilir. İlk derece mahkemesinin, ‘*kuvvetli suç işleme şüphesinin*’ devam ettiği kanaatini taşıması durumunda, üst derece mahkemesinin değerlendirmesinde kullanabileceği kadar ayrıntılı biçimde gerekçe yazılmış olması gerekmektedir. Bununla birlikte ilk derece mahkemesinin gerekçesinde ortaya koyması gereken hususları yoğun bir biçimde genişletmek de isabetli değildir.¹⁰⁴ Bu noktada Alman Yüksek Eyalet Mahkemesinin (*Oberlandesgericht*) tutuklama kararlarının ‘gerekçelerinin derinliği’ (*tiefe der argumentation*) ile ilgili içtihatları, Anayasanın güvence altına aldığı bireysel hakların hukuk kurallarına etki ettiğine ilişkin bir örnek teşkil etmektedir. İçtihatlarda belirtilen koşullar ile temel özgürlük hakkı birey bakımından etkili bir yasal hakka dönüşmektedir.¹⁰⁵

Sonuç olarak yargıçlar, ‘dava yükünün fazla olması veya ihsas-ı rey’ gibi çeşitlenen birtakım nedenlerden ötürü ‘yetersiz gerekçelendirme’ ya da ‘gerekçelendirmeden’ kararlar üretse de mahkemelerin ‘*kararlarını hangi temele dayandırdıklarını yeterince açık olarak belirtme*’ yükümlülüğü bulunmaktadır. Bundan ötürü ‘adil yargılanma hakkını’ güvencesizleştirecek yapısal sorunların izale edilmesi icap etmektedir. Bu meyanda yargı mercilerinin insan kaynağı yetersizliğinden ötürü üstlenmek durumunda kaldıkları yoğun ‘dosya yükü’, etkin biçimde yargısal adaletin tecelli etmesini güçleştirmektedir. Birtakım

¹⁰³ Bkz., Centel, Nur, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararları Işığında Tutuklama Hukukuna Eleştirel Yaklaşım”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 17, S. 1-2, 2011, s. 58-92.

¹⁰⁴ Scholz, Peter, “Alman Ceza Muhakemesinde Tutuklama Kararlarında Gerekçenin Derinliği”, (çev. Zehra Başer Doğan), *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 143-144, 2016, s. 185.

¹⁰⁵ Scholz, Peter, “Alman Ceza Muhakemesinde Tutuklama Kararlarında Gerekçenin Derinliği”, s. 193.

yargısal sorunların ve kısıtların var ettiği bu olumsuz durum, doğrudan ilgili hak alanının ihlaline neden olabilmektedir.¹⁰⁶

6. Yargısal Karar Yazım Metodolojisi

Yargısal adaletin içkin kurumsal otoritesi ve ezoterik gücü, inşâi ve icrâi nitelikteki ‘sözlerinden’ ya da kurmuş olduğu hüküm veya kararlardan kaynaklanmaktadır. Öyle ki demokratik hukuk devleti anlayışına göre yargıçların vermiş olduğu kararlar saygıyı hak ettiği ölçüde yargısal adaletin meşruiyeti kabul edilmektedir. Böylece bir meşruiyet göstergesi olarak kabul edilen yargısal kararlar, aynı zamanda kamuya açık nitelikte bir yazınsal ‘fikir beyanı’ olarak değerlendirilmektedir. Bu yüzden kamuya açık bir yazınsal metin olarak takdim edilen yargısal kararların, ‘dil, üslup ve biçim’ unsurları açısından analizi gerekmektedir.¹⁰⁷

Yargısal kararlar, maddi içeriği kadar yazınsal biçimi açısından da dikkate değer bir edebi tür oluşturmaktadır. Öyle ki “*yargısal kararların yazım biçimi hâkimin mührü*” olarak nitelendirilmektedir.¹⁰⁸ Bundan ötürü yargıçların performatif yetilerini değerlendirmenin bir yolu da vermiş oldukları kararlar üzerinden düşüncelerine nüfuz edebilmektir. Zira metne dökülen kararlar hem yargıcın düşüncesini yansıtmakta hem de onun muhakeme yetisini açığa çıkarmaktadır. Yargısal sürecin kurucu öznesi olan yargıç; kararlarında davaya ilişkin tespit edilen sorunları rasyonelleştirmekte, olguları izah etmekte, gerçekleri belirgin kılmakta ve uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmaktadır.¹⁰⁹

Bundan ötürü her bir yargı kararının kendine özgü bir ‘dil yapısı’ ve ‘söz dinamiği’ bulunmaktadır. Yargılama sürecinde ve sonrasında vermiş olduğu kararlarla konuşan yargıç, söz-söylem biçimi ve ideolojik itki açısından son derece monolojiktir.¹¹⁰ Kuşkusuz her bir yargısal gerekçelendirme edimi, onu gerçekleştiren yargıç kadar eşsiz bir nitelik taşımaktadır. Zira yargıçlar, vermiş oldukları kararları temellendirebilmek adına ‘bireysel yazı stilleri, çeşitlenen argümantasyon teorileri ve muhakeme yetilerini’ kullanmaktadır.¹¹¹ Bu nedenle

¹⁰⁶ Kılıç, Muharrem, “Türk Yargı Adaletinde Reform Perspektifi ve Politikalar”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Rapor, İstanbul 2019, s. 16.

¹⁰⁷ Lebovits, Gerald; Curtin, Alifya V.; Solomon, Lisa, “Ethical Judicial Opinion Writing”, *The Georgetown Journal of Legal Ethics*, Vol. 21, Nu. 237, 2008, p. 237.

¹⁰⁸ Lebovits, Gerald; Curtin, Alifya V.; Solomon, Lisa, “Ethical Judicial Opinion Writing”, p. 249.

¹⁰⁹ Lebovits, Gerald; Curtin, Alifya V.; Solomon, Lisa, “Ethical Judicial Opinion Writing”, p. 237.

¹¹⁰ Ferguson, Robert A., “The Judicial Opinion as Literary Genre”, *Yale Journal of Law & the Humanities*, Vol. 2, Nu. 1, 1990, p. 205.

¹¹¹ Roszkowsk, Stanislaw G., “Move Analysis of Legal Justifications in Constitutional Tribunal Judgments in Poland: What They Share and What They Do Not”, *International Journal of Semiot Law*, Vol. 33, 2020, p. 582.

Amerikan hukuk sisteminde yargı kararları, hem eşsiz nitelikte kişisel bir ‘edebi ürün’ hem de Amerikan siyasi yaşamında ‘etkili ve sürekli bir yazınsal eser’ olarak değerlendirilmektedir.¹¹²

Her ne kadar yargı kararları etkili bir ‘yazınsal eser’ olarak kabul edilse de yargıçlar, kimi zaman somut olaya ilişkin değerlendirmelerin yetersiz bir biçimde yapıldığı, gerekçeden yoksun kararlara imza atmaktadır. Karar yazma sürecini hızlandırmak adına kimi zaman yargıçlar, ‘şablon metin’ kullanma eğilimi göstermektedir. Dava yükünü azaltma amacına matuf olarak ‘formül karar’ (*boiler plate*) kullanmak, bilgi ve bağımsız düşünme açısından ‘hızlı ve ucuz’ bir ikame aracı olarak değerlendirilmektedir. Yargılamaya esas davanın konusu ve niteliği ne olursa olsun yargıçların, ‘standart kararlar’ yazma kolaycılığından uzak durmaları gerekmektedir. ‘Formül karar’ kullanmak yerine yargıçların mahkeme önünde belirli gerçekler doğrultusunda gerekçeli karar yazmalarının, ‘adil yargılanma hakkı’ açısından daha yerinde bir usul olacağı noktasında herhangi bir kuşku bulunmamaktadır. Zira ‘formül karara’ başvuran bir yargıcın, her bir dava ve olaya ilişkin farklılık gösteren gerçekleri veya konuları görmezden gelme riski söz konusudur. Halbuki bir yargıcın esaslı görevi, ‘hukukun bütünlüğünü’ ve ‘içkin dinamizmini’ muhafaza etmektir. ‘Formül karar’ kullanılmak suretiyle oluşturulan ‘seri üretim kararlar’ (*cookie-cutter decisions*), her bir davanın biricikliği anlayışını göz ardı etmektedir. Bu durum, yargısal kararın muhatapları açısından bir ‘hak kaybı’ doğurma riskini de beraberinde getirmektedir.¹¹³

Yargısal karar yazım süreçlerine ilişkin başlıca diğer sorun alanları ise ‘kelime kalabalığı; kararın muğlak ifadeler içermesi; kesinlik ve açıklıktan uzak ifade biçimi; metinsel örgüde organizasyon eksikliği; gösteriş ve mizah’ olarak sıralanabilir. Bu kapsamda karar yazımında karşılaşılan başlıca sorunlardan birisi, karar yazımında gereğinden fazla bilgi aktarmaya çalışmak ve konuyu ayrıntılı biçimde ele alma anlamına gelen kelime kalabalığıdır (*wordiness*).¹¹⁴ Bir diğer sorun alanı, kararların kesin ve açık olmayan ifadelerle yazıya dökülmesidir. Ancak bazı kararlarda ‘adli yazarlar’ olarak nitelendirilen yargıçların kimi zaman basit ve anlaşılır bir karar yazma yeteneğinden yoksun oldukları gözlenmektedir.¹¹⁵

Adli yazımdaki bir diğer sorun alanı ise, üretilen kararların metinsel örgüsü açısından ‘organizasyon eksikliğinin’ bulunmasıdır. Biçimsel açıdan iyi organize

¹¹² Ferguson, Robert A., “The Judicial Opinion as Literary Genre”, p. 202.

¹¹³ Lebovits, Gerald; Curtin, Alifya V.; Solomon, Lisa, “Ethical Judicial Opinion Writing”, p. 302.

¹¹⁴ Joyce J., George, *Judicial Writing Manual: A Pocket Guide for Judges*, Federal Judicial Center 2013, p. 20.

¹¹⁵ Joyce J., George, *Judicial Writing Manual: A Pocket Guide for Judges*, p. 20.

edilmiş bir karar, metinsel yapısında öncüllerden ilkelere ve ilkelerden sonuçlara kadar mantıksal bir akıl yürütme sürecini yansıtmak durumundadır. Kararı var eden bu metinsel organizasyon, okuyucunun gerekçeleri başlangıçtan sonuca kadar kolay biçimde takip etmesini sağlayan bir yol haritası sunmaktadır. Her ne kadar yargı kararlarının ‘kısa ve öz’ olması esas ilke olarak kabul edilse de yargıçların, kararın muhataplarının takip edebilmesi için gerekçelerini yeterli düzeyde ayrıntılandırmaları gerekmektedir.¹¹⁶

Yargı kararlarında ‘mizah unsuru içeren ifadeler’ yer verilmesi ise bir diğer sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Anglo-Amerikan hukuk sisteminde bazı yorumcular yargı kararlarının yazımında mizahın kullanılmasını desteklerken, diğer bazıları da mizah içeren ifadelerin taraflara ‘saygısızlık’ olarak değerlendirileceğini ve davanın esasından uzaklaşılmasına yol açacağını öne sürmektedir. Yargı kararlarında kişilik haklarına aykırılık teşkil edecek biçimde tarafları küçük düşüren veya onları alaya alan ifadelerden kaçınılması gerekmektedir. Nitekim kararda davanın tarafları hakkında alay içeren ifadelerin kullanılması, genel olarak adalet sistemine ve tarafsızlık ilkesine zarar vermekle kalmayıp, yanı sıra ‘tarafsız yargıç’ imajını da zedelemektedir.¹¹⁷

Yargı pratiğinde karşılaşılan problematik alanlardan birisi de ‘adli intihal’ (*judicial plagiarism*) meselesidir. Özellikle Amerikan yargı sisteminde temel tartışma konularından birisini oluşturan ‘adli intihal’ meselesi, sonuçları itibarıyla akademik yazında karşılaşılan etik ihlallerden farklılık arz etmektedir. Bu noktada Amerikan yargısında vuku bulan bir davada öne sürülen ‘adli intihal’ iddiası dikkat çekicidir. İlgili olayda avukatlar, Florida’daki bir yargıç heyetinin mahkeme kararını açıklarken ‘adli intihal’ yaptığını öne sürerek ilgili kararın bozulması için kanun yoluna başvurmuştur. Bu olayda avukatlar, mahkeme heyetinin davalı bütün şirketlerinin dilekçelerinden ‘usulsüz’ biçimde alıntılama yapmak suretiyle davacıların ‘yargılama haklarını’ ihlal ettiğini öne sürmüştür. Yargıya taşınan bu iddia üzerine verilen kararda, ‘yargıçların yargısal kararlarında intihal yapma olasılığının bulunmadığı’ ifade edilmiştir. Ayrıca yargıçların, beyan ettikleri yargısal görüşleri için herhangi bir ‘telif hakkı’ talebinde bulunmalarının söz konusu olamayacağı karara bağlanmıştır.¹¹⁸ Buna göre yargıçların kararlarında davanın taraflarının dilekçelerinde yer alan ifadeleri kaynak göstermeden kullanmaları intihal olarak değerlendirilmemektedir. Bu görüşe göre yargıçların nihai amacı, yazınsal bir eser oluşturmak değil uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmaktır.¹¹⁹

¹¹⁶ Joyce J., George, *Judicial Writing Manual: A Pocket Guide for Judges*, p. 21.

¹¹⁷ Hori, Lucas K., “Bons Mots, Buffoonery, and the Bench: The Role of Humor in Judicial Opinions”, *UCLA Law Review*, Vol. 16, 2016, p. 37.

¹¹⁸ Friedman, Peter, “What is a Judicial Author?”, p. 530.

¹¹⁹ Stern, Simon, “Copyright Originality and Judicial Originality”, *The University of Toronto Law Journal*, Vol. 63, Nu. 3, 2013.

Yargıçların intihal suçlaması açısından bağışıklığını öne süren bu tür görüşlere rağmen, söz konusu yaklaşıma katılmak pek mümkün görünmemektedir. Zira ‘adli intihal’, ‘hukukun üstünlüğü’ ve ‘yargının bağımsızlığı’ ilkelerine zarar vermenin yanı sıra, bir bütün olarak yargıya olan güveni de zedeleyici bir etik ihlal durumu yaratmaktadır. Nitekim bilerek veya özensiz biçimde başkalarının sözlerini ya da argümanlarını kendisine aitmiş gibi beyan eden bir yargıcın, vicdani kanaatine göre kendi kararını oluşturduğu ifade edilemez. Sonuçta bu mesleki etik ihlalin, kamuoyu nezdinde yargı kararlarına olan güveni ciddi biçimde erozyona uğratması kaçınılmazdır.¹²⁰

Bundan ötürü tüm bu sorunları bertaraf edecek biçimde yargıçların adli yazım sürecinde takip etmesi gereken ve yazılan kararın kalitesini etkileyen birtakım ‘karar yazım metodolojileri’ oluşturulması önem arz etmektedir.¹²¹ Bu karar yazım metodolojileri kapsamında ilk olarak yargıçların, yargısal kararı yazmadan önce, ilgili olay ve durumları nasıl ve ne biçimde ifade edeceğini netlikle belirlemesi gerekmektedir. Karar yazım sürecinde yargıçlar, ilgili kararın kapsamını ve hedef kitleyi göz önünde bulundurmak durumundadır. Söz konusu kararda maddi gerçekler olayın akışına uygun biçimde sıralanmalı, sorunlar tespit edilmeli ve olaya uygulanacak hukuk kuralları belirlenmelidir. Bir diğer ifadeyle yargıcın, yargısal kararı bileşenlerine ayırması gerekmektedir. Öyle ki yargıç, karar yazımına başlamadan önce zihinsel olarak bir ‘ön değerlendirme’ ile karara varmak durumundadır. Bu süreçte davaya ilişkin olgusal gerçeklerin yazılı olarak belirlenmesi, kararın gerekçelendirilmesi sürecinin ilk aşamasını oluşturmaktadır.¹²² Kararın yazım aşamasında ‘ana hatların’ belirlenmesi, bir yargıcın düşüncelerini yetkinlikle düzenlemesine yardımcı olmaktadır. Karara yönelik ‘ana hatlar’; yargıç veya bir kâtip tarafından hazırlanan resmi yazılı bir taslak, önemli gerçeklerin, sorunların ve tartışılacak noktaların kaba bir taslağı ya da yalnızca yazılı olmayan bir zihinsel çerçeve gibi çeşitlenen biçimlerde tezahür edebilmektedir.¹²³

Bu çerçevede, karar yazımına ilişkin sözü edilen sorun alanlarına dair çözümleyici iki metodolojik yaklaşıma yer verilecektir. İlk olarak, ABD Federal Yargı Merkezi’nin yayımlamış olduğu ‘*Yargıçlar İçin Cep Rehberinde*’ (*Judicial Writing Manual: A Pocket Guide for Judges*) yer alan metodolojiler incelenecektir. Bu kapsamda ilgili rehberde yer alan yönergeler, yargıçların sözü edilen gereksinimleri karşılayacak nitelikte karar yazmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. İlgili yönergeye göre bütünlüklü bir yargı kararı,

¹²⁰ <https://ljpgreen.com/2017/04/06/on-judicial-plagiarism/>, Erişim tarihi: 10.05. 2021.

¹²¹ Lebovits, Gerald; Curtin, Alifya V.; Solomon, Lisa, “Ethical Judicial Opinion Writing”, p. 244.

¹²² Joyce J., George, *Judicial Writing Manual: A Pocket Guide for Judges*, p. 8.

¹²³ Joyce J., George, *Judicial Writing Manual: A Pocket Guide for Judges*, p. 10.

‘davanın niteliği, usul ve sonucuna ilişkin giriş niteliğinde bir açıklama; karar verilecek konuların açıklanması; maddi gerçeklerin beyanı; geçerli yasal ilkelerin tartışılması ve sorunların çözümü; düzenleme ve gerekli talimatları’ içermek durumundadır. Yargı kararlarında dava dosyasında taraflarca sunulan uyuşmazlık noktaları netlikle tanımlanmalı, davaya ilişkin maddi gerçekler ortaya konulmalı ve uyuşmazlığa ilişkin çözülmesi gereken ayrıntılar açık ve gerekçeli biçimde ele alınmalıdır. Kararın açık ve mantıklı biçimde metne dökülmesi, dava taraflarının ya da diğer ilgili okurların kararı kolaylıkla anlamasını olanaklı kılacaktır. Bu kapsamda özellikle yargı kararının uzun veya sofistike olması durumunda başlıklar ve alt başlıkların oluşturulması ve yanı sıra numaralandırmanın yapılması, karar sistematığının daha işlevsel hale gelmesini olanaklı kılacaktır.¹²⁴

Olaya ilişkin sorunların açık ve net biçimde ifade edilmesi, yargı kararlarının yapıtaşını oluşturmaktadır. Bu yönüyle uyuşmazlıkların ilgili kararlarda açık ve net biçimde ifade edilmesi; sorunların formüle edilme, olgulara ilişkin değerlendirme ve yasal ilkelerin ilgili olaya uygulanış biçimi açısından önem arz etmektedir.¹²⁵ Bir yargısal kararda yasal ilkelerin yetkinlikle tartışılarak somut olaya uygulanması, yargı kararının özünü teşkil etmektedir. Bu ilkeler, mahkemenin ulaştığı sonucun rasyonel bir temele ve mantıksal bir çerçeveye dayandığını göstermektedir.¹²⁶

Burada ele alacağımız ikinci metodolojik yaklaşım, Avustralyalı yargıç Linda Dessau ile Avustralya Eyalet Mahkemesi eski yargıcı Tom Wodak tarafından belirlenen karar yazımının yedi temel aşamasında görülmektedir. Bu yaklaşım, yargısal kararların ‘yapı’ ve ‘içerik’ olmak üzere iki temel bileşenini aşan bir metodolojik anlayışı yansıtmaktadır. Onlara göre yargı kararlarında ‘karar yapısının’ kritik önemi bulunmaktadır. İyi yapılandırılmış bir yargısal karar, ‘açık’ ve ‘özlü’ bir anlatım ile muhakeme sürecinin yetkin biçimde tamamlanmasını sağlamaya yardımcı olmaktadır. Yargı kararları, başlangıçtan sonuca kadar mantıklı ve organize biçimde yapılandırılmalıdır. Bu kapsamda Yargıç Dessau ile Wodak tarafından karar yazımı için yedi temel adım belirlenmiştir.¹²⁷ Yargıçlar tarafından ortaya konulan karar yazım metodolojisinin ilk adımı; dilekçelerin, somut olaya ilişkin olay örgüsünün ve davaya ilişkin diğer adli belgelerin duruşmadan önce dosyalanmasıdır. Bu adımda, yargıçların karar yazımı öncesinde somut olaya ilişkin not alma yönteminin, karar yazımının ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulanmıştır.¹²⁸

¹²⁴ Joyce J., George, *Judicial Writing Manual: A Pocket Guide for Judges*, p. 13.

¹²⁵ Joyce J., George, *Judicial Writing Manual: A Pocket Guide for Judges*, p. 14.

¹²⁶ Joyce J., George, *Judicial Writing Manual: A Pocket Guide for Judges*, p. 16.

¹²⁷ Dessau, Linda; Wodak, Tom, “Seven Steps To Clearer Judgment Writing”, [http://mja.gov.in/Site/Upload/GR/Title%20NO.182\(As%20Per%20Workshop%20List%20title%20no182%20pdf\).pdf](http://mja.gov.in/Site/Upload/GR/Title%20NO.182(As%20Per%20Workshop%20List%20title%20no182%20pdf).pdf), Erişim tarihi: 21.04.2021.

¹²⁸ Dessau, Linda; Wodak, Tom, “Seven Steps to Clearer Judgment Writing”.

Dessau ve Wodak'a göre karar yazımına ilişkin ikinci adım ise; yargısal kararın ilk sayfasının etkin biçimde kullanılmasıdır. Yargı kararlarının ilk sayfası, davanın temel argümanlarına ilişkin bilgilere yer vermekte ve yargı kararının akış şemasını haritalandırmaktadır. Ancak kararın ilk sayfasında 'taraf savunmaları, mevzuat veya içtihat' gibi ayrıntılara detaylandırılmış biçimde yer verilmemeli, kararın bu bölümünde daha çok somut olay ve olgular kısa ve öz biçimde açıklanmalıdır. Ayrıca yargısal karar, davaya konu olan olayın arka planını anlaşılır biçimde izah etmelidir.¹²⁹

Somut olaya ilişkin olay örgüsünün ve olguların açık ve net biçimde ele alınması, karar yazımının üçüncü adımını oluşturmaktadır. Genellikle yargı kararları, savunmalara ilişkin açıklamalar da dahil olmak üzere davanın geçmişine dair açıklamalarla başlamaktadır. Davanın arka planına ilişkin açıklamaların uzun ve ayrıntılı biçimde ele alınması kararın okunmasını zorlaştırmaktadır. Bundan ötürü karar verilmesi gereken konuların anlaşılması için gerekli olmadığı sürece kararda bu tür açıklamalara yer verilmemesi gerekmektedir. Bazı durumlarda davanın geçmişini veya olayların oluş sırasına göre anlatımını ortaya koymak gerekli olabilmektedir. Ancak davanın geçmiş olay örgüsünün ayrıntılı biçimde yazılmasının çoğu durumda gereklilik arz etmediği ifade edilmektedir. Nitekim yargıç ve tarafların davaya ilişkin her adımın ayrıntılı biçimde ele alınması, muhataplar açısından kararın okunmasını güçleştirmektedir. Bundan ötürü davaya ilişkin olguların ayrıntılandırılmadan ele alınması kararın muhatapları açısından önem arz etmektedir. Zira yargısal kararlarda yalnızca karara varılan durum ile ilgili gerçekler veya olay örgüsünün dahil edilmesi daha isabetli olacaktır.¹³⁰

Karar yazımına ilişkin somut olay açısından ilgili yasa maddelerinin tespit edilmesi dördüncü adım olarak belirlenmiştir. Yargıcın karara varırken somut olaya uygulanması gereken yasal ilkeleri belirlemesi ve ortaya koyması bir yargı kararının esas unsurunu oluşturmaktadır. İlk derece mahkemeleri kararlarında genellikle kapsamlı hukuki tartışmaya yer vermemektedir. Ancak yüksek yargı mercilerinde yasal ilkelerin ve olguların daha kapsamlı biçimde doktrinsel tartışmalar çerçevesinde değerlendirildiği durumlar söz konusu olabilmektedir. Temyiz mahkemeleri, genellikle hukuk normlarını ilk derece mahkemelerine kıyasla daha derin bir biçimde tartışmaktadır.¹³¹

Karara ilişkin bir sonuç bölümünün yer alması karar yazımının beşinci adımını oluşturmaktadır. Kararın başlangıç bölümü, davadaki olaylara ilişkin tanıtıcı bilgiler içerirken, sonuç kısmı başlangıç bölümünde belirlenen her bir olay ve olgulara yönelik çözümler içermektedir. Burada yargıcın somut davaya ilişkin vermiş olduğu kararı 'açık' ve 'net' biçimde ifade

¹²⁹ Dessau, Linda; Wodak, Tom, "Seven Steps to Clearer Judgment Writing".

¹³⁰ Dessau, Linda; Wodak, Tom, "Seven Steps to Clearer Judgment Writing".

¹³¹ Dessau, Linda; Wodak, Tom, "Seven Steps to Clearer Judgment Writing".

etmesi gerekmektedir. Olaya ilişkin çözümlenmelerin yer aldığı kararın sonuç bölümünde, daha önce tartışılmamış ‘kural, ilke veya olaylar’ değerlendirme konusu yapılmamalıdır. Yargıcın karara ilişkin hükmü, karar metninin sonunda yer almalıdır. Nitekim karara ilişkin varılan hükmün karar metninin en sonunda yer alması, somut olaya ilişkin değerlendirmelerin mantıksal bir akış içerisinde görülmesini sağlamaktadır.¹³²

Her bir yargıcın kendi karar yazım tarzını oluşturması ise karar yazım sürecinin altıncı adımı olarak belirlenmiştir. Oluşturulan karar yazım tarzında yargılamaya ilişkin hususların anlaşılır olması adına yalın bir dilin kullanılması gerekmektedir. Gereklik arz eden durumlar istisna olmak üzere kararın dilinin anlaşılır olmasını sağlamak amacıyla teknik hukuk dili ve hukuk jargonunun kullanılmaması gerektiği ifade edilmektedir. Ancak bu durum yargıçların yapay ve basit bir yazı stili kullanmaları anlamına gelmemektedir. Daha ziyade bu, yargıçların olağan ve mantıklı ifadeler kullanmaları anlamına gelmektedir. Burada her bir yargıcın kendine özgü bir ifade tarzı ve üslup biçiminin olması beklenmektedir. Ancak yine de kararlar, kararın muhatapları açısından anlaşılır bir dil ve üsluba sahip olmalıdır. Karar yazım aşamasının bu adımında bir diğer önem arz eden husus; kararlarda, başlıklar ve alt başlıklar için numaralandırılmış paragrafların oluşturulmasıdır. Kararda başlıklandırma ve alt başlıklandırma yapılması kararın ilgili bölümünün kolaylıkla bulunması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca böyle bir başlıklandırma, değerlendirilmesi gereken tüm olay ve olguları göstermekte ve yargıçların olaya ilişkin esaslı unsurları görmesine yönelik bir öz-değerlendirme imkanı sunmaktadır.¹³³

Karar yazımına ilişkin son adımı ise, karar taslağı hazırlandıktan sonra bu taslak üzerinden kararın yeniden yazılması evresi oluşturmaktadır. Burada ifade edilmelidir ki karara yönelik bir taslak hazırlamak zorlu bir süreçtir. Ancak bu noktada en zorlu sürecin, karar taslağının hazırlanmasından sonra başladığı ifade edilmektedir. Bu kapsamda taslak üzerinde karara ilişkin yetkin bir tanzim ve tasnifin yapılması, ilgili kararın daha ‘net, kapsamlı, tutarlı, kısa ve özlü’ biçimde metne dökülmesini olanaklı kılmaktadır.¹³⁴ Nitekim Avrupa Bakanlar Komitesinin (*Committee of Ministers of the Council of Europe*) de vurguladığı üzere gerekçelendirme yükümlüğü çerçevesinde kararlarını temellendiren yargıçlar, söz konusu kararlarda gerekçelerini ‘açık, net ve anlaşılır’ biçimde ve dilde ortaya koymak durumundadır.¹³⁵

Karar yazımına ilişkin metodolojik yaklaşımları ifade ettikten sonra

¹³² Dessau, Linda; Wodak, Tom, “Seven Steps to Clearer Judgment Writing”.

¹³³ Dessau, Linda; Wodak, Tom, “Seven Steps to Clearer Judgment Writing”.

¹³⁴ Dessau, Linda; Wodak, Tom, “Seven Steps to Clearer Judgment Writing”.

¹³⁵ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Hâkimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Sorumlulukları Hakkında Üye Devletlere Yönelik CM/Rec (2010) 12 Sayılı Tavsiye Kararı.

Ülkemizde de yakın tarihte¹³⁶ kamuoyu ile paylaşılan “T.C. Danıştay Başkanlığı Karar Yazım Rehberinde (2020)”¹³⁷ bir karar metninin ‘*şekline, üslubuna ve içeriğine*’ dair şablonlara yer verildiği vurgulanmalıdır. İlgili Rehberde karar yazımına örnek teşkil etmesi adına ‘karar yazım örnekleri’ bulunmaktadır. ‘Danıştay Karar Yazım Şeklini Geliştirme Kurulunca’ “*karar şekillerinin yeknesaklaştırılması, uyumsuzluğa konu bütün iddia ve itirazların ortaya konularak karşılanması, karar yazım şekillerinin ve gerekçelerinin daha nitelikli hale getirilmesi, uyumsuzluk taraflarının kararın haklılığı ve meşruiyeti konusunda ikna edilmesi amacıyla*” şablonlar oluşturulmuştur.¹³⁸

Benzer biçimde Türkiye Adalet Akademisinin de gerekçeli karar yazımına yönelik ‘*Yargı Kararlarının Gerekçelenirilmesi Çalışması*’ bulunmaktadır. İlgili çalışma kapsamında, ‘hâkim ve savcılar ile hâkim ve savcı adaylarının, yargı kararlarının gerekçelenirilmesi konusunda yeterli bilgi ve beceri’ kazanmaları amaçlanmaktadır.¹³⁹ Ayrıca, meslek öncesi ve meslek içi eğitim faaliyetleri ile eğitim sistemini geliştirme amacına matuf olarak ilk defa hâkim ve savcı adaylarına yönelik eğitim müfredatında ‘Kararların Dili’ modülüne yer verilmiştir. İlgili modül, ‘daha okunabilir, akıcı ve anlaşılabilir’ bir yargı dilinin oluşturulmasını amaçlamaktadır.¹⁴⁰ Diğer yandan Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ‘*Hâkim ve Savcı Adaylarının Staj Verimliliğinin ve Etkinliğinin Artırılması Projesi*’ (2019-2021)¹⁴¹ kapsamında, ‘Duruşma Yönetimi ve Karar Yazma Eğitim Modülü’ hazırlanmıştır. İlgili modülde gerekçeli karara ilişkin hususlara yer verilmektedir.¹⁴²

Bu noktada ayrıca uygulamadan kaynaklı sorunların çözülmesi adına ‘Yargı Reformu Strateji Belgesinde’¹⁴³ “*yargı mensuplarının insan hakları konusundaki*

¹³⁶ Danıştay Başkanlığı Karar Yazım Rehberi, 30 Nisan 2021 tarihinde Danıştay’ın kurumsal internet sitesinde paylaşılmıştır. İlgili Rehber’e ulaşmak için bkz., <https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/yayinlar/karar-yazim-rehberi.pdf>, Erişim tarihi: 09.05.2021.

¹³⁷ Danıştay Başkanlığı, *Karar Yazım Rehberi*, Ankara 2020.

¹³⁸ Danıştay Başkanlığı, 2020 Yılı İdare Faaliyet Raporu, s. 150.

¹³⁹ Türkiye Adalet Akademisi, “Yargı Kararlarında Gerekçelenirleme Çalışması”.

¹⁴⁰ <https://www.taa.gov.tr/haber/turkiye-adalet-akademisinde-kararlarin-dili-dersi>, Erişim tarihi: 16.05.2021.

¹⁴¹ Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı ile İspanya Krallığı Hâkimler Genel Kurulu arasında 15 Mart 2019 tarihinde bir sözleşme imzalanmıştır. ‘TR 15 IPA JH 10 19 Hâkim ve Savcı Adaylarının Staj Verimliliğinin Artırılması’ Eşleştirme Projesinin amacı; yargının bağımsızlığı, kalitesi, etkililiği ve etkinliğinin artırılmasıdır. Bu doğrultuda, hâkim ve savcı adaylarının eğitiminin verimliliğinin ve etkinliğinin Avrupa standartları da gözetilerek artırılması hedeflenmektedir. Bkz., <https://adaylik.adalet.gov.tr/Sayfa/proje-ozeti341>, Erişim tarihi: 16.05.2021.

¹⁴² Ruiz, Florencio Rodríguez; Ortiz Rodríguez, Carmen, “Duruşma Yönetimi ve Karar Yazma Eğitim Modülü”, <https://adaylik.adalet.gov.tr/Resimler/160220211117durusma-yonetimi-ve-karar-yazma-egitim-modulupdf.pdf>, Erişim tarihi: 16.05.2021.

¹⁴³ Yargı Reformu Strateji Belgesi, “...c) Başta tutuklamaya ilişkin olmak üzere kararların

farkındalık ve duyarlılığını artırma” (1.3) hedefini zikretmemiz gerekmektedir. Bu amaçla, insan hakları konusunda eğitici etkinliklerin düzenlenmesi ve yargı kararlarının insan hakları temelinde gerekçelendirilebilmesi için gerekli olan bilgisel donanım ve yetkinliği temin edebilmek adına birtakım eğitim faaliyetleri öngörülmüştür.¹⁴⁴ Yargı Reformu Strateji Belgesinde öngörülen amaçlar doğrultusunda 2 Mart 2021 tarihinde kamuoyu ile paylaşılan İnsan Hakları Eylem Planında, ‘*Gerekçeli Karar Hakkının Güçlendirilmesi*’ ikinci hedef olarak belirlenmiştir. İlgili hedef doğrultusunda, ‘mahkeme ve savcılık kararlarının, Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararlarında belirlenen standartları da karşılayacak şekilde yeterli, ikna edici ve anlaşılabilir olmasına ilişkin meslek öncesi ve meslek içi eğitim faaliyetleri’ öngörülmüştür.¹⁴⁵

Sonuç olarak adli yazım metodolojisine ilişkin kapsamlı çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Karar yazımına ilişkin bu metodolojik yaklaşımların odak noktası, kararların ‘kısa, açık ve net’ olması gerektiği fikri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Aynı zamanda karar dilinin sade olmasının kararın muhatapları açısından bir gereklilik olmasından ötürü kararlarda teknik hukuk dilinin ve jargonunun kullanılması eleştiri konusu yapılmaktadır. Ancak her ne kadar yargı kararlarının nihai amacı yargıçların taraflar arasındaki uyuşmazlığı çözüme kavuşturup bu konudaki kararını kamuoyuna deklare etmek olsa da karar dilinin hukuk terminolojisinden feragat edecek biçimde yalınlaştırılması isabetli bir yaklaşım değildir. Zira belirli bir kavram şeması ve buna özgülenmiş terminolojik yapısı bulunan hukuk dili, hukuksal anlamın kendinde açınılandığı ‘öz yurdunu’ oluşturmaktadır.

SONUÇ YERİNE

Ontolojik kökeni insanın ‘bilme isteğine’ dayandırılabilir olan gerekçelendirme edimi, yargı kararlarının mantıksal dayanağını oluşturmaktadır. Yargısal edimin asli öznesi olan yargıçlar, hukuku ‘anlama, yorumlama ve uygulama’ sürecinde gerekçelendirilmesi gereken birtakım kararlar üretmektedir. Gerekçelendirme edimi, yargıcın varmış olduğu karara ilişkin bir argümantasyon kurma çabası olarak değerlendirilmektedir. Bundan ötürü yargılama pratiğinde yargı kararlarının rasyonel biçimde gerekçelendirilmesi önem arz etmektedir. Gerekçeli karar, karar vericilerin kamuoyuna ve hukuk sistemine ‘hesap verebilirliğini’ olanaklı kılarak demokratik siyasal sistemi tahkim etmenin bir yolu olarak nitelendirilmektedir. Demokratik siyasal

gerekçelendirilmesi hususunda eğitim çalışmaları düzenlenecektir.” Bkz., https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/23122019162931YRS_TR.pdf, Erişim tarihi: 16.05.2021.

¹⁴⁴ Kılıç, Muharrem, “Türk Yargı Adaletinde Reform Perspektifi ve Politikalar”, s. 22.

¹⁴⁵ Bkz., <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/insan-haklari-ep02-03-202115-14.pdf>, Erişim tarihi: 16.05.2021.

sistemlerde gerekçelendirme yükümlülüğü, ‘meşruiyet ilkesi’ temelinde bir ‘gereklilik’ olarak ortaya çıkmaktadır.

Hukuki gerekçelendirme, uygun bir bağlamda ileri sürülen her türlü yasal bakış açısı için gerekçelendirici argümanlar ortaya koymak olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda felsefi bir perspektiften hukuki gerekçelendirme, bir tür rasyonel gerekçelendirme olarak ele alınmaktadır. Bir diğer ifadeyle yargılama faaliyeti açısından yargıçların nasıl karar aldıkları ve kararı gerekçelendirdikleri salt muhakeme süreci olarak değerlendirilmemektedir. Aynı zamanda yargısal edimin bir çıktısı olarak hukuki gerekçelendirme, demokratik siyasallığın ‘politik ve etik meşruiyetini’ güvence altına almaktadır. Bu kapsamda iki liberal teori olarak Rawls’un ‘kamusal akıl doktrini’ ile Dworkin’in ‘anayasal demokrasi anlayışı’, demokratik hukuk devletinde gerekçelendirmenin önemini açıklamaktadır.

Adil yargılanma hakkının temel bir unsurunu oluşturan ‘gerekçeli karar’ hakkı, yargılama faaliyetinde yoğun bir biçimde hak ihlallerinin yaşandığı esaslı sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek Anayasa Mahkemesi gerekse de AİHM, yerleşik içtihatlarında ‘gerekçenin mahiyetine, gerekçenin kapsamına ve gerekçesizlik modellerine’ ilişkin kavramsal bir çerçeve oluşturmuştur. Ancak yine de yargı kararlarında sözde ‘gerekçelendirme’ adına yazılan ifadeler, ‘olayın oluş biçimini anlatan, ilgili yasal hükümleri tekrarlayan’ soyut ve genel açıklamalardır. Her ne kadar yargı kararlarının gerekçelendirilmesinin gereği anayasal düzeyde güvence altına alınmış olsa da gerekçenin ‘kapsamına ve şekline’ ilişkin genel bir kural bulunmamaktadır. Bundan ötürü bir hukuk kuralının yorumunun yetkin ve yeterli biçimde nasıl gerekçelendirileceğine ilişkin sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda yargı kararlarının gerekçelendirme biçimlerine ilişkin söz konusu sorunlar, hukuki yorumlamadaki muhakeme yöntemleri ve türleriyle ilişkili olarak değerlendirilebilir.

Tam da bu noktada hukuki argümantasyon teorileri, hukuk normlarının uygulanmasının somut görünümü olan yargı kararlarının gerekçelendirilmesi noktasında karşımıza çıkmaktadır. Argümantasyon teorileri, yargısal kararların gerekçelendirilmesinin salt formel terimlerle yürütülmemesini, aynı zamanda kararların maddi, pragmatik ve diyalojik açıdan da değerlendirilmesinin gereğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede yargısal kararların rasyonel biçimde gerekçelendirilmesi noktasında başta ‘mantıkçı, retorik ve diyalojik’ olmak üzere birden çok argümantasyon yaklaşımları bulunmaktadır.

Yargı kararlarının gerekçelendirilmesine ilişkin bir diğer sorun alanı, ‘dava yükünün fazlalığı’ veya ‘ihsas-ı rey’ gibi birtakım yapısal sorunlara bağlı olarak kararları ‘gerekçelendirmeme’ ya da ‘yetersiz gerekçelendirme’ pratiğinin yaygınlık kazanmasıdır. Söz konusu yapısal sorunlar öne sürülerek, kimi zaman gerekçelendirme yükümünün ihlaline kimi zaman da ‘şablon kararlar’

üzerinden ‘fason gerekçelerin’ oluşturulmasına tanık olunmaktadır. Bu noktada ilgili yapısal sorunların çözüme kavuşturulması gereklilik arz etmekle birlikte tek başına yeterli değildir. Zira yargısal kararların yeterli ve yetkin biçimde gerekçelendirilmesi meselesinin odak noktasını, bizatihi yargılayan öznenin ‘bilişsel kapasitesi, düşünsel derinliği ve deneyimsel birikimi’ oluşturmaktadır. Bu bilgi-birikimsel yetkinlik düzeyi, pratik akıl yürütmenin bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca yargı kararlarının içeriksel anlamda yetkin biçimde gerekçelendirilmesinin, kalıplaşmış veya şablonlaştırılmış bir anlatım tekniği ile üretilmesi mümkün değildir. Zira bütün unsurlarıyla her bir yargısal sürecin kendine özgü tekilliğinin klişeleşmiş formül kararlara indirgenmesinin, yargı adaletini ve buna ilişkin hak alanlarını ihlal edeceği aşıkardır. Bu yönüyle yargısal kararların yetkinlikle gerekçelendirilmesinin, kendine özgü düşünsel yapısı ve kurgusu açısından özgün bir retoriksel anlatı olduğu vurgulanmalıdır. Bu noktada yargıcın gerekçeli kararı, yalnızca somut dava taraflarını değil, meşruiyet ilkesi çerçevesinde tüm ulusal kamuoyunu ikna etmeye yönelik retoriksel bir argümantasyon olarak geliştirilmelidir.

Yargısal karar yazımına yönelik biçimde metodolojik yaklaşımların belirlenmesi, kararların yetkinlikle gerekçelendirilmesi açısından bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim karar yazım usulüne ve hukuk metodolojisine uygun biçimde gerekçelendirilmiş yargısal kararların ortaya konulması ve bu kararların gerek taraflar açısından gerekse de ulusal kamuoyu tarafından benimsenmesi ya da içselleştirilmesi meşruiyet ilkesi açısından büyük önem arz etmektedir. ‘Hukuki belirirlik’ ve ‘öngörülebilirlik ilkesi’ gereğince yargı kararlarının anlaşılabilirliği ve mantıksal bir temele dayandırılması, varılan hükmün dayanakları ile nedeninin açıklanması, yurtaşların ve yargının temel süjelerinin ‘hukuk devletine’ ve ‘adalete’ olan güvenini artırıcı bir işlev görmektedir.

Yurtaşlar açısından bir insan hakkı olarak kabul edilen gerekçeli kararın, yargılama pratiğini rasyonelleştirici ve meşrulaştırıcı bir etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle yargısal karar yazımına ilişkin hem hukuk öğretimi hem de meslek öncesi eğitim düzeyinde özgün eğitim modüllerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu gereklilik doğrultusunda hukuk öğretimi müfredatlarına, ‘hukuki argümantasyondan karar yazım metodolojisine; hukuk mantığından retoriğe’ varıncaya kadar ‘adli yazım’ becerisini geliştirecek modüllerin dahil edilmesi icap etmektedir. Bu çerçevede yakın zaman önce kamuoyu ile paylaşılan ‘*Danıştay Karar Yazım Rehberine*’ benzer uygulama rehberlerinin, adli yargı mercilerini de kapsayacak biçimde yayımlanmasına yönelik çalışmaların yapılması önem arz etmektedir.

Bu noktada ilgili yargı mercileri tarafından ‘Karar Yazım Rehberlerinin’ oluşturulması, özgün bir karar sistematığının geliştirilebilmesi ve adli yazımın yetkinleştirilebilmesi adına hayati önemi sahiptir. Söz konusu yetkinliğin temini noktasında yargı mensuplarına ‘gerekçeli karar yazımına’ ilişkin meslek içi eğitim imkanlarının sürdürülebilir biçimde sunulması gerekmektedir. Böylelikle yargıçların hem ‘dil ve üslup’ hem de ‘anlam ve içerik’ olarak daha yetkin biçimde kararları gerekçelendirerek metne dökmesi olanaklı hale gelecektir. Böylece ‘yaşayan hukukun’ dinamik göstergesi olarak gerekçelendirilmiş yargısal kararlar hem hukuk doktrini ve içtihat hukukunun hem de insan hakları temelinde genel hukuk sisteminin gelişimi noktasında yaşamsal ve yaratıcı bir rol üstlenecektir.

Sonuç olarak yargısal aklın meşruiyet ilkesi olarak gerekçelendirme ediminin yetkinlikle ifası noktasında geliştirilecek olan tüm bu eğitsel faaliyetler ve metodolojik çerçeveler büyük önem arz etmektedir. Ancak bütün bunların yanı sıra hem kurumsal kapasitenin geliştirilmesi hem de bireysel yetkinliğin artırılması noktasında esas dönüştürücü unsur ‘adli kültür’ oluşturmaktadır. Tüm kurucu öge ve özneliyle yargı mesleğinin icra edildiği *habitatı* deyimleyen ‘adli kültürün’, ‘mesleğe yaraşırılık’ ile ‘ehliyet ve özen’ ilkeleri çerçevesinde geliştirilen bir yargısal *habitus* üretmesi önem arz etmektedir. İdeal anlamda içselleştirilmiş bir bilinç düzeyine ve geliştirilmiş bir davranış kuralına dönüşmesi beklenen bu *habitus* (özen kültürü), rafine bir kurum kültürünün inşasını olanaklı kılacaktır. Bütün yargısal iş ve işlemlerin icrasında tezahür etmesi beklenen söz konusu *habitusun*, yargı camiasına egemen olan bir kurumsal iklime dönüşmesi beklenmektedir. Bu noktada ‘adli kültürü’ yozlaştırıcı nitelikteki özensizlikleri dışlayacak olan bu kurumsal iklim, tüm yargısal iş ve işlemler açısından bir üst denetleyici ilkeyi oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

- Amnesty International, *Fair Trial Manual*, Amnesty International Publications, 2. Baskı, Birleşik Krallık 2014.
- Aristoteles, *Retorik*, (çev. Ari Çokona), Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, İstanbul 2019.
- Aşçıoğlu, Çetin, “Yargıda Gerekçe Sorunu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 48, 2003.
- Atalay, Ahmet Halûk, “Bir Hukuk Mantığı Var mıdır?”, *Hukuk Kuramı*, C. 2, S. 6, Kasım-Aralık 2015.
- Atienza, Manuel, “For a Theory of Legal Argumentation”, *Rechtstheorie*, Vol. 21, 1990.
- Atienza, Manuel, “Hukuki Pozitivizm Sürdürülebilir Bir Hukuk Kuramı Mıdır?”, (çev. Gökçe Çataloluk), *İstanbul Hukuk Mecmuası*, S. 2, 2008.

- Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi, 18 (2015) Nolu Görüş, CCJE (2015) 4.
- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Hâkimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Sorumlulukları Hakkında Üye Devletlere Yönelik CM/Rec (2010) 12 Sayılı Tavsiye Kararı.
- Beck, Luke, “The Constitutional Duty to Give Reasons for Judicial Decisions”, *University of New South Wales Law Journal*, Vol. 40, Nu. 3, 2017.
- Bekri, M. Nedim, “Gerekçeli Karar Hakkı”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 3, 2014.
- Bulygin, Eugenio, “Hukuki Argümantasyon Kuramına Karşı Normatif Pozitivizm”, (çev. Gökçe Çataloluk) *İstanbul Hukuk Mecmuası*, C. LXVI, S. 2, 2008.
- Centel, Nur, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararları Işığında Tutuklama Hukukuna Eleştirel Yaklaşım”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 17, S. 1-2, 2011.
- Cohen Mathilde, “Reason-Giving in Court Practice: Decision-Makers at the Crossroads”, *Columbia Journal of European Law*, Vol. 14, Nu. 2, 2008.
- Cohen, Mathilde, “Sincerity and Reason-Giving: When May Legal Decision Makers Lie”, *Depaul Law Review*, Vol. 59, Nu. 1091, 2010.
- Cohen, Mathilde, “When Judges Have Reasons Not to Give Reasons: A Comparative Law Approach”, *Washington ve Lee Law Review*, Vol. 72, Nu. 1, 2015.
- Council of Europe Committee of Ministers, “On the Protection of the Individual in Relation to the Acts of Administrative Authorities”, Resolution (77) 31, 1977.
- Council of Europe, *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a fair trial (civil limb)*, Council of Europe/European Court of Human Rights, Strazburg 2020.
- Crubellier, Michel, “Aristotle on the Ways and Means of Rhetoric”, *Approaches to Legal Rationality*, (eds. Dov M. Gabbay, Patrice Canivez, Shahid Rahman, Alexandre Thiercelin), Springer Science+Business Media, Dordrecht Heidelberg, London, New York 2010.
- Danıştay Başkanlığı, 2020 Yılı İdare Faaliyet Raporu.
- Danıştay Başkanlığı, *Karar Yazım Rehberi*, Ankara 2020.
- Dimiškovsk, Ana, “(Dia)logical Reconstruction of Legal Justification”, *Revus*, Vol. 19, Nu. 19, 2013.
- Diñkol, Abdullah, “Hakimin Karar Verme Sürecinde Temel İlkeler”, *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 2. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 1995.
- Dworkin, Ronald, *Taking Rights Seriously*, Harvard University Press, 1977.

- Dymitruk, Maria, “The Right to a Fair Trial in Automated Civil Proceedings”, *Masaryk University Journal of Law and Technology*, Vol. 13, 2019.
- Epstein, Daniel Z, “Rationality, Legitimacy, & The Law”, *Washington University Jurisprudence Review*, Vol. 7, Nu. 1, 2014.
- Fabreguettes, M. P., *Adalet Mantığı ve Hüküm Verme Sanatı*, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara 2019.
- Ferguson, Robert A., “The Judicial Opinion as Literary Genre”, *Yale Journal of Law & the Humanities*, Vol. 2, Nu. 1, 1990.
- Feteris, Eveline T., *Fundamentals of Legal Argumentation: A Survey of Theories on the Justification of Judicial Decisions*, Springer 2017, Second Edition.
- Frank, Jeromy, “What Courts Do in Fact”, Part One, *Illinois Law Review*, Vol. 26, Nu. 6, 1931-1932.
- Freeman, Samuel, “Public Reason and Political Justifications”, *Fordham Law Review*, Vol. 72, Nu. 5, 2004.
- Friedman, Peter, “What is a Judicial Author?”, *Mercer Law Review*, Vol. 62, Nu. 2, 2011.
- Gentry, Glenn, “Rawls and Religious Community: Ethical Decision Making in the Public Square”, *Christian Bioethics*, Vol. 13, Nu. 2, 2007.
- Hasnas, John, “Back to the Future: From Critical Legal Studies Forward to Legal Realism, or How Not to Miss the Point of the Indeterminacy Argument”, *Duke Law Journal*, Vol. 45, Nu. 84, 1995.
- Heper, Altan, “Hukuki Argümantasyon Teorisi”, *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 16. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2008.
- Hori, Lucas K., “Bons Mots, Buffoonery, and the Bench: The Role of Humor in Judicial Opinions”, *UCLA Law Review*, Vol. 16, 2016.
- Işıқтаç, Yasemin; Metin, Sevtap, *Hukuk Metodolojisi*, Filiz Kitapevi, 2. Baskı, İstanbul 2010.
- İnceoğlu, Sibel, *Adil Yargılanma Hakkı*, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4, Avrupa Konseyi, Ankara 2018.
- Joyce J., George, *Judicial Writing Manual: A Pocket Guide for Judges*, Federal Judicial Center 2013.
- Karaca, Meriç Seyhan, “Perelman’ın Yeni Retorik’inde Dinleyici Kitlelerinin Rolü”, *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 26. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2014.
- Kılıç, Muharrem, “Hukuki Realizm Perspektifinden Hukuk Öğretiminin Sorunsallaştırılması”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 31, 2017.

- Kılıç, Muharrem, “Türk Yargı Adaletinde Reform Perspektifi ve Politikalar”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Rapor, İstanbul 2019.
- Lebovits, Gerald; Curtin, Alifya V.; Solomon, Lisa, “Ethical Judicial Opinion Writing”, *The Georgetown Journal of Legal Ethics*, Vol. 21, Nu. 237, 2008.
- Metin, Sevtap, “Hukuksal Argümantasyon Teorisi ve Hukuk Uygulamasındaki Görünümü”, *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 8. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2003.
- Montesquieu, *Kanunların Ruhu Üzerine*, (çev. Şevki Özbilen), Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2014.
- Özkök, Gülriz, “Hukuki Belirsizlik Problemi Üzerine”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 51, S. 2, 2002.
- Perelman, Chaim; Olbrechts-Tyteca, Lucie, *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*, (trans. John Wilkinson and Purcell Weaver, University of Notre Dame Press, London 1971).
- Rawls, John, *Law of Peoples with The Idea of Public Reason Revisited*, Harvard University Press, Massachusetts 1999.
- Rawls, John, *Politik Liberalizm*, (çev. Mehmet Fevzi Bilgin), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 2019.
- Redondo, Cristina, *Reasons For Action and The Law*, (eds. Francisco J. Laporta; Aleksander Peczenik; Frederick Schauer), First Edition, Springer 1999.
- Reeves, Anthony R., “Reasons of Law: Dworkin on the Legal Decision”, *Jurisprudence*, Vol. 7, Nu. 2, 2016.
- Roszkowsk, Stanislaw G., “Move Analysis of Legal Justifications in Constitutional Tribunal Judgments in Poland: What They Share and What They Do Not”, *International Journal of Semiot Law*, Vol. 33, 2020.
- Rumble, Wilfrid E., “Rule-Scepticism and the Role of the Judge: A Study of American Realism”, *Journal of Public Law*, Vol. 15, 1966.
- Scholz, Peter, “Alman Ceza Muhakemesinde Tutuklama Kararlarında Gerekçenin Derinliği”, (çev. Zehra Başer Doğan), Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 143-144, 2016.
- Scurich, Nicholas, “Styles of Argumentation in Judicial Opinions (Legitimizing Judicial Decisions)”, *Annual Review of Law and Social Science*, Vol. 14, Nu. 1, 2018.
- Shaw, Geoffrey C., “H. L. A. Hart’s Lost Essay: Discretion and The Legal Process School”, *Harvard Law Review*, Vol. 127, Nu. 2, 2013.
- Silva, Jaqueline M., “Integrity and Consistency of Court Decisions in Ronald Dworkin’s Framework As A Way of Tackling The Problem Involving

- Conflict Between Fundamental Indigenous Rights and The Legal Certainty of Landowners”, *Revista Brasileira de Direito*, Vol. 12, Nu. 1, 2016.
- Simon, Dan; Scurich, Nicholas, “Lay Judgements of Judicial Decision-Making”, Legal Studies Research Paper Series, 2011.
- Spaak, Torben, “Legal Positivism, Law’s Normativity, and the Normative Force of Legal Justification”, *Ratio Juris*, Vol. 16, Nu. 4, 2003.
- Stern, Simon, “Copyright Originality and Judicial Originality”, *The University of Toronto Law Journal*, Vol. 63, Nu. 3, 2013.
- Sunay, Zühal Aysun, “Gerekçeli Karar Hakkı ve Temel İlkeleri”, *Danıştay Dergisi*, S. 143, 2016.
- Sunay, Zühal Aysun, *İptal Davalarında Gerekçeli Karar Hakkı*, Seçkin Yayınları, Birinci Basım, Ankara 2016.
- Şeker, Hilmi, “İbralaşmayı Yoksayan Etik İlişki/Yozlaşan Gerekçe”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 108, 2013.
- Şeker, Hilmi, “Strazburg Yargı Kararlarında Doğru, Haklı, Yasal ve Makul Gerekçe Biçimleri”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl. 65, S. 2, 2007.
- Şeker, Hilmi, *Esbab-ı Mucibe’den Retoriğe Hukukta Gerekçe*, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2018.
- Şen, Ersin; Özdemir, Bilgehan, “Tutuklama Uygulamalarına Bir Bakış: Tutuklamada Gerekçesizlik Sorunu”, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 87, S. 1, 2013.
- Trajanoska, Ana Dimiškovska, “The Logical Structure of Legal Justification: Dialogue or “Trialogue”?”, *Approaches to Legal Rationality*, (eds. Dov M. Gabbay, Patrice Canivez, Shahid Rahman, Alexandre Thiercelin), Springer Science+Business Media, Dordrecht Heidelberg London New York 2010.
- Türkbağ, Ahmet Ulvi, “Amerikan Hukuki Realizm Akımı”, *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 4. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2002.
- Ülker, Gürkan, *Hukuki Realizm Akımı*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1967.
- Ünver, Yener, “Türkiye’de Ceza Hukukunda Avrupa Hukukuna Uyum Çalışmaları Bağlamında Üçüncü Yargı Paketinin Genel Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, C. 19, S. 2, 2013.
- Waldron, Jeremy, “Public Reason and Justification in the Courtroom”, *Journal of Law, Philosophy and Culture*, Vol. I, Nu. 1, 2007.

Yenisey, Feridun; Oktar, Salih, “İnsan Hakları Açısından Yakalama ve Tutuklama”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan, C. 21, Özel Sayı, 2019.

İNTERNET KAYNAKLARI

Atagün, Ömer Faruk, “Gerekçeli Karar Hakkı ve Bireysel Başvuru Kararları”, <https://www.omeratagun.com/files/Gerekceli%20Karar%20Hakk%C4%B1%20ve%20Bireysel%20Basvuru%20Ornekleri.pdf>, Erişim tarihi: 05.05.2021.

Dessau, Linda; Wodak, Tom, “Seven Steps to Clearer Judgment Writing”, [http://mja.gov.in/Site/Upload/GR/Title%20NO.182\(As%20Per%20Workshop%20List%20title%20no182%20pdf\).pdf](http://mja.gov.in/Site/Upload/GR/Title%20NO.182(As%20Per%20Workshop%20List%20title%20no182%20pdf).pdf), Erişim tarihi: 21.04.2021.

<https://adaylik.adalet.gov.tr/Sayfa/proje-ozeti341>, Erişim tarihi: 16.05.2021.

<https://solum.typepad.com/legaltheory/>, Erişim tarihi: 05.05.2021.

<https://ljpgreen.com/2017/04/06/on-judicial-plagiarism/>, Erişim tarihi: 10.05.2021.

<https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/insan-haklari-ep02-03-202115-14.pdf>, Erişim tarihi: 16.05.2021.

https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/23122019162931YRS_TR.pdf, Erişim tarihi: 16.05.2021.

<https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/yayinlar/karar-yazim-rehberi.pdf>, Erişim tarihi: 09.05.2021.

https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf, Erişim tarihi: 07.05.2021.

https://www.law.cornell.edu/wex/stare_decisis, Erişim tarihi: 07.05.2021.

<https://www.lawprose.org/lawprose-lesson-165-ruling-vs-opinion-vs-judgment-etc/>, Erişim tarihi: 15.05.2021.

<https://www.taa.gov.tr/haber/turkiye-adalet-akademisinde-kararlarin-dilidersi>, Erişim tarihi: 16.05.2021.

Ruiz, Florencio Rodríguez; Ortiz Rodríguez, Carmen, “Duruşma Yönetimi ve Karar Yazma Eğitim Modülü”, <https://adaylik.adalet.gov.tr/Resimler/160220211117durusma-yonetimi-ve-karar-yazma-egitim-modulupdf.pdf>, Erişim tarihi: 16.05.2021.

Türkiye Adalet Akademisi, “Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması”, https://vizyon.taa.gov.tr/yuklenenler/dosyalar/yargi_kararlarinda_gelistirme_calismasi.pdf, Erişim tarihi: 07.05.2021.